

การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยในสถานรับเลี้ยงและ
พัฒนาเด็กของกองส่งเสริมการแพทย์เด็กและบุคคลวัยรุ่น
ในเขตกรุงเทพมหานคร

ผลงานลำดับที่ 3

ของ

นางวิสา เบ็ญจมะโน

ขอประเมินเพื่อแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่ง
เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน 9 ขช.
ด้านนโยบายและแผน (แรงงานและสวัสดิการสังคม)
ตำแหน่งเลขที่ 8

กรมประชาสงเคราะห์
กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

๖
12.05 ๕
๖๖๖๖
๖๖๖๖

ห้องสมุดกระทรวงแรงงาน
และสวัสดิการสังคม

05660

กรมประเมินพัฒนาการเด็ก

สารบัญ

		หน้า
คำนำ.....		(1)
บทที่		
1	บทนำ.....	1
	สภาพปัจจุบันและปัญหา.....	1
	วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	4
	ขอบเขตการศึกษา.....	4
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
	นิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา.....	5
	สมมติฐานในการศึกษา.....	5
2	แนวคิด วรรณกรรมและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
	แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและ พัฒนาเด็ก.....	18
	บริการของรัฐที่จัดสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก	
	แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการเด็กปฐมวัย.....	29
	แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการ เด็กปฐมวัย.....	38
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	46

๑
12.05.6

เลขเรียกหนังสือ.....	๕๕๔
เลขทะเบียน.....	5660
วันที่.....	10 เม.ย. 2545

บทที่		หน้า
3	การดำเนินการศึกษา.....	49
	ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	49
	เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล.....	49
	วิธีการศึกษาและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล	50
	การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	51
	การวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
	สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	53
5	สรุปผล อภิปราย และข้อเสนอแนะ.....	59
	สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	59
	อภิปรายผล.....	59
	บรรณานุกรม.....	64
	ภาคผนวก	
	ภาคผนวก ก แบบรายงานการพัฒนาการเด็ก	
	ภาคผนวก ข คำชี้แจงการใช้แบบรายงาน	

คำนำ

คุณภาพของมนุษย์เป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความมั่นคงของประเทศ ดังนั้น เป้าหมายของการพัฒนาในมิติต่าง ๆ คือ มุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะเด็ก ซึ่งถือได้ว่าเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า สมควรได้รับบริการและพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เพื่อให้สามารถพัฒนาตนเองและดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยเฉพาะในขณะที่สภาพสังคมและเศรษฐกิจในปัจจุบันส่งผลให้บิดามารดาต้องออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน ไม่มีเวลาที่จะเลี้ยงดูบุตรหลานด้วยตนเอง ดังนั้นจึงเป็นภาระที่สำคัญของรัฐ โดยกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมเด็กปฐมวัย จะได้ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดบริการอย่างมีคุณภาพและได้มาตรฐาน รวมถึงมีแนวทางในการประเมินผลความก้าวหน้าของการดำเนินการ ทั้งนี้เพื่อให้เด็กปฐมวัยซึ่งเป็นวัยทองของชีวิตได้มีพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัย และเติบโตเป็น พลเมืองที่มีคุณภาพของสังคม

ผู้ศึกษาขอขอบคุณผู้ปกครองสถานสงเคราะห์เด็กอ่อนพญาไท (นางนันทนิเพ็ชญ์ไพศิษฐ์) และเจ้าหน้าที่สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ในความดูแลของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องทุกท่าน ที่มีส่วนช่วยในการศึกษาครั้งนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

วิสา เบ็ญจมะโน

๑ ตุลาคม 2541

บทที่ 1

บทนำ

1. สภาพปัจจุบันและปัญหา

ในการพัฒนาคุณภาพประชากรจำเป็นต้องเน้นการอบรมเลี้ยงดูที่ถูกต้องเหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็ก ตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึง 6 ปี เนื่องจากช่วงอายุดังกล่าว เป็นช่วงวิกฤตของชีวิตมนุษย์ (Critical period) ผลของการอบรมเลี้ยงดู และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่เด็กได้รับในวัยนี้จะมีอิทธิพล ต่อการวางรากฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กปฐมวัยตลอดจนถึงวัยผู้ใหญ่ (พรรณี ช. เจนจิต. 2538 : 35)

ปัจจุบันรัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ดังจะเห็นได้จากนโยบายของรัฐที่ระบุไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ที่จะสนับสนุนให้มีการอบรมเลี้ยงดูและจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยเพื่อเตรียมเด็กให้พร้อมทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ จิตใจ และสังคม เหมาะสมที่จะเข้ารับการศึกษาระดับต่อไป (แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ 2540 : 7 - 8) ดังนั้นเพื่อเป็นการสนองต่อความสำคัญของพัฒนาการในระยะช่วงแรกของชีวิตเด็ก และเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายของการพัฒนาคุณภาพประชากรรัฐได้พยายามจัดบริการขั้นพื้นฐานให้แก่กลุ่มเด็กเป้าหมายนี้ อันได้แก่ ด้านสุขภาพ อนามัย โภชนาการ และด้านสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ให้ความอบอุ่น มั่นคง ปลอดภัย

การพัฒนาคคนเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันดำเนินการอย่างจริงจัง และกระทำต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเด็ก ซึ่งเป็นอนาคตของชาติจะต้องเริ่มตั้งแต่ปฏิสนธิ จนถึงวัยก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่งอยู่ในวัย 0 - 5 ปี ทั้งนี้เนื่องจากเด็กในวัย 0-2 ปี หรือที่เรียกว่าวัยทารกควรได้รับการเลี้ยงดู อบรม กล่อมเกลา จากครอบครัวอย่างใกล้ชิดเพราะเป็นช่วงที่เด็กมีพัฒนาการอย่างรวดเร็วทุกด้าน เพื่อเป็นฐานของพัฒนาการทางสติปัญญา จิตใจ และบุคลิกภาพตลอดจนลักษณะนิสัยพื้นฐานต่าง ๆ การพัฒนาการดังกล่าวจะต่อเนื่องมาถึงวัยก่อนเข้าเรียนคือช่วงอายุ 3 - 5 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เด็กเริ่มออกจากบ้านไปสู่สถานรับเลี้ยงเด็ก ซึ่งเป็นการจัดบริการเพื่อให้เด็กมีโอกาสได้รับการเสริมสร้างการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ บุคลิกภาพ สังคมและปัญญา เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการเตรียมตัวที่จะเป็นคนไทยที่มีคุณภาพต่อไปในอนาคต

เป็นที่น่าวิตกว่าท่ามกลางการเร่งรัดพัฒนาประเทศที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน

คนในสังคมทั้งผู้ใหญ่และเด็กต่างก็ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาเป็นอย่างมาก อาทิเกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจของคนในเมืองกับคนชนบท คนชนบทย้ายถิ่นเพื่อหางานทำ การเดินทาง เศรษฐกิจของ ครอบครัวมีความรุนแรงขึ้น สภาพแวดล้อมทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติเสื่อมโทรมลงสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ส่งผลกระทบต่อเด็กนานัปการ เช่น เด็กขาดความเอาใจใส่ เลี้ยงดู อบรม กล่อมเกลา จากสถาบันครอบครัว เด็กถูกทอดทิ้ง เกร๋อน หรืออพยพเคลื่อนย้ายตามครอบครัว เด็กด้อยโอกาสทางร่างกายหรือสติปัญญา ซึ่งทำให้เด็กจำนวนมากขาดโอกาสที่จะได้รับการพัฒนาตามที่ควรจะเป็น

หนังสือพิมพ์ไทยรัฐฉบับประจำวันที่ 20 กันยายน 2544 ได้นำเสนอบทความเรื่อง เด็กปฐมวัย รากฐานชีวิตที่ขาดการดูแล โดย พญ.จันทร์เพ็ญ ชูประภาวรรณ ผู้ประสานงานชุดโครงการวิจัย "เด็กเยาวชนและครอบครัว" สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้นำเสนอไว้ในเอกสาร เรื่อง เด็ก เยาวชน และครอบครัว : อนาคตของชุมชน ว่าเด็กปฐมวัยเป็นวัยที่ขาดการดูแลเอาใจใส่มากที่สุด จึงเป็นหน้าที่ของครอบครัวโดยตรงในการดูแลโอบอุ้มให้เด็กเจริญเติบโตตามวัย และมีโอกาสในการพัฒนาให้เต็มศักยภาพ เพราะช่วงปฐมวัยเป็นช่วงที่เป็นพื้นฐานของการเติบโตของเด็ก และเยาวชนในวัยต่อ ๆ มา แต่พบว่าเด็กปฐมวัยได้รับความสนใจจากสังคมน้อยกว่าวัยอื่น ๆ เห็นได้จากการลงทุน ในภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับเด็กช่วงวัยเรียนมากที่สุด ในขณะที่เด็กเล็กช่วงอายุต่ำกว่า 3 ขวบส่วนใหญ่ยังได้รับการดูแลช่วยเหลือจากบิดามารดา แต่เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ของประเทศจบการศึกษาระดับประถมศึกษา จึงทำให้มีข้อจำกัดในด้านความรู้ในการดูแลเด็กรวมทั้งขาดแหล่งสนับสนุนที่ดีในสังคม จึงไม่ต้องสงสัยเมื่อพบว่าเด็กปฐมวัยจำนวนหนึ่งมีพัฒนาการช้ากว่าวัย โดยเฉพาะด้านที่ต้องการกระตุ้นจากผู้เลี้ยงดู นอกจากนี้สังคมไทยยังขาดความสนใจต่อสถานรับเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย โดยที่รัฐยังไม่มียุทธศาสตร์กับคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กทั้ง ๆ ที่ดำเนินการโดยภาครัฐและเอกชน จึงมักพบว่าสถานเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่คุณภาพต่ำ ขาดครูที่เลี้ยงที่มีคุณภาพ ที่สำคัญสังคมขาดกลไกที่เข้มแข็งในการกำกับดูแลสถานเลี้ยงดูเด็ก

กรมประชาสงเคราะห์ ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวข้างต้นเป็นอย่างดี จึงได้มีการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กขึ้น จำนวน 7 แห่ง โดยแบ่งเป็นพื้นที่กรุงเทพมหานคร 3 แห่ง และ ส่วนภูมิภาค 4 แห่ง ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบดูแลส่งเสริมการดำเนินงานของฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาเด็ก กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งภาพรวม คือ เพื่อเป็นสวัสดิการ

ให้กับข้าราชการ เจ้าหน้าที่ รวมทั้งบริการ แก่ประชาชนทั่วไปที่ประสบปัญหาความเดือดร้อน ชาติผู้ดูแลบุตรหลานของตนเอง ให้นำบุตรหลานมา ฝากเลี้ยง ณ สถานรับเลี้ยงเด็ก ของกรม ประชาสงเคราะห์ เป็นการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของครอบครัว เด็กจะได้รับการอบรมเลี้ยงดู อย่างถูกต้องและเหมาะสมตามวัย ถูกต้องตามหลักวิชาการ และสามารถ เจริญเติบโตเป็น บุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกรมประชาสงเคราะห์ยังเป็นแหล่งสาธิตทางวิชาการด้านการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กปฐมวัย ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปี และเป็นสถานที่ฝึกภาคปฏิบัติในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก สำหรับผู้ปฏิบัติ หน้าที่ที่เลี้ยงเด็กของ กรมประชาสงเคราะห์ และสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนที่สนใจขอเข้ามาศึกษา ดูงานอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นเพื่อให้การจัดบริการและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัย ของ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กเป็นไป ในทิศทางเดียวกัน ในปี 2543 กองสงเคราะห์เด็กและบุคคล วัยรุ่นจึงได้จัดทำแบบรายงานพัฒนาการเด็กปฐมวัยขึ้น เพื่อทดลองใช้ในสถานรับเลี้ยงและ พัฒนาเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 แห่ง เป็นระยะเวลา 1 ปี โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้พี่เลี้ยงเด็กได้สังเกตและบันทึกพัฒนาการของเด็กที่ตนรับผิดชอบ เพื่อนำมาประเมิน พัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ - จิตใจ สังคม และสติปัญญา ว่าเด็กแต่ละคนมี พัฒนาการเป็นไปตามเกณฑ์ปกติหรือมีพัฒนาการล่าช้า ซึ่งจะช่วยให้เด็กได้รับการช่วยเหลือหรือ ได้รับการกระตุ้นพัฒนาการได้ทันเวลา และอีกข้อหนึ่งคือเพื่อเป็นแนวทางให้พี่เลี้ยงได้ประเมินผล การจัดกิจกรรมของตนเอง ว่ามีความเหมาะสมและมีส่วนส่งเสริมพัฒนาการของเด็กได้มากน้อย เพียงใดหรือมีข้อบกพร่องในด้านใดที่ควรแก้ไขอันจะเป็นผลให้เด็กปฐมวัยที่เข้ารับการอบรมเลี้ยงดู ได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสมถูกต้องตามหลักวิชาการ เพื่อให้เด็กปฐมวัยเหล่านี้เจริญ เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติ หลังจากเสร็จสิ้นโครงการทดลองจะได้รวบรวม ข้อมูลจากการศึกษา นำมาวิเคราะห์ผล และปรับปรุงแบบรายงานพัฒนาการเด็กปฐมวัยให้มี ความสมบูรณ์และเป็นมาตรฐานยิ่งขึ้น เพื่อนำไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินพัฒนาการเด็กของ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น อีก 4 แห่ง ในภูมิภาค เพื่อให้มีมาตรฐานในการจัดบริการและการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางสำหรับสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชนทั่วไปได้อีกด้วย

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1) เพื่อศึกษาความก้าวหน้าของพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ของเด็กปฐมวัยที่เข้ารับการอบรมเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัย ของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 แห่ง

2) เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแบบบันทึกพัฒนาการที่เป็นมาตรฐานในการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ในสถานรับเลี้ยงเด็ก

3. ขอบเขตของการศึกษา

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้คือ เด็กปฐมวัยที่เข้ารับการเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 3 แห่ง คือ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาบ้านราชวิถี สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กพล.ต.ท.โชติ - นางชุบ โชติชนาภินาส สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กดินแดง รวมจำนวนทั้งสิ้น 140 คน

3.2 ระยะเวลาที่ศึกษา

ระหว่าง เดือนตุลาคม 2543 - กันยายน 2544

3.3 ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ของเด็กอายุ 2-5 ปี ที่รับการเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกรมประชาสงเคราะห์

4. ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

4.1 เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดทำแบบรายงานพัฒนาการเด็กปฐมวัย

4.2 ได้ทราบผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่เข้ารับการเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกรมประชาสงเคราะห์

4.3 ได้ทราบข้อดี ข้อบกพร่อง รวมถึงปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ของการจัดบริการในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

4.4 เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนทางการจัดทำแบบประเมินที่เป็นมาตรฐานให้กับสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กทั่วไป

5. นิยามศัพท์ เพื่อให้เข้าใจตรงกัน จึงกำหนดนิยามศัพท์ที่ใช้ในการศึกษา ดังนี้

- สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก หมายถึง สถานที่ให้การดูแลอบรมเลี้ยงดูเด็ก อายุ 2 – 6 ปี เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่ดี ทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งดำเนินการโดยกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น

- เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่ 2 – 6 ปี ที่เข้ารับการอบรมเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

- พัฒนาการ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น และดีขึ้นตามช่วงวัยของชีวิต ซึ่งมีกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และดำเนินตามขั้นตอน

- การประเมิน หมายถึง การสะสมรายละเอียด และข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กเพื่อนำมาเป็นข้อสรุป และตัดสินใจว่าเด็กมีพัฒนาการแต่ละด้านเป็นอย่างไร

6. สมมติฐานในการศึกษา

เด็กปฐมวัยที่เข้ารับการอบรมเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัยของกรมประชาสงเคราะห์ ในเขตกรุงเทพมหานคร มีพัฒนาการทุกด้านเพิ่มขึ้น หลังจากเข้ารับการเลี้ยงดู

บทที่ 2

แนวคิด วรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ศึกษาแนวคิด วรรณกรรม และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจาก เอกสาร วิชาการ รายงาน วิจัย และวิทยานิพนธ์ โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นส่วนต่างๆ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก
2. บริการของรัฐที่จัดสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก
3. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาการของเด็กปฐมวัย
4. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก หรือศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน

1.1 ความหมายของสถานรับเลี้ยงเด็ก

ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 294 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2515 (อ้างถึงใน กรมประชาสงเคราะห์, 2522, น.32) ได้ให้ความหมายของคำว่า สถานรับเลี้ยงเด็ก คือ สถานที่รับเลี้ยงเด็กซึ่งมีอายุไม่เกินเจ็ดปีบริบูรณ์ และมีจำนวนเกินห้าคน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องเป็นญาติกับผู้เลี้ยง แต่ไม่รวมถึงสถานพยาบาลหรือโรงเรียนอนุบาล

Mildred Arnold (1973., p.10 อ้างถึงในสุนีย์ อเนกพิพัฒน์, 2526, น.28) ได้ให้ความหมายของบริการสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันว่า เป็นการให้ให้การดูแลเอาใจใส่เด็กภายนอกบ้านในช่วงเวลากลางวัน โดยศูนย์จะจัดให้มีบริการที่ตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของเด็ก เช่น การกินอยู่หลับนอน เพื่อให้เด็กมีความรู้สึกเข้มแข็งเป็นตัวของตัวเอง และสร้างความมั่นคงสมบูรณ์ให้แก่ครอบครัวและเด็กอย่างมีคุณภาพ

Ifred Dadushin (1980, p.267 อ้างถึงในสุนีย์ อเนกพิพัฒน์, 2526, น.30) ให้ความหมายของสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน หมายถึง บริการเลี้ยงดูเด็กทารก เด็กก่อนวัยเข้าเรียน และเด็กวัยเรียน ในช่วงเวลากลางวัน ที่บิดามารดาเด็กไม่สามารถอยู่ดูแลให้ความเอาใจใส่แก่เด็กได้ เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาอย่างเต็มที่ ถ้าบิดามารดาของเด็กมารับกลับเมื่อใด เด็กจะไปอยู่ในความดูแลเอาใจใส่ของครอบครัวตามเดิม

สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง โดยให้การดูแลเอาใจใส่เด็กในช่วงที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองไม่สามารถทำหน้าที่ได้

ซึ่งมุ่งจัดพัฒนาการแก่เด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ และสังคม เพื่อจุดมุ่งหมายให้เด็กสามารถปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมในอนาคตได้เป็นอย่างดี

1.2 ประวัติความเป็นมาของสถานรับเลี้ยงเด็ก

นักปฏิรูปการศึกษาและนักจิตวิทยาได้สนใจศึกษาพฤติกรรมพัฒนาการของเด็กเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการศึกษาและเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งความก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ได้ทำให้เกิดโรงเรียนอนุบาล และศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในรูปแบบต่างๆ ขึ้น ซึ่งได้เริ่ม มีในศตวรรษที่ 17 โดยเริ่มในยุโรปก่อน แล้วจึงแพร่ไปสู่อเมริกา โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้เกิดขึ้นมากมายอันเป็นผลมาจากสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (พระมหาไพฑูริย์ หาญสามัคคี, 2540, น.35 อ้างถึง Gesell, 1949, p.258-259)

โครงการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนได้แพร่เข้ามาในประเทศไทยทางเอเชีย โดยวิธีการกระจายทางวัฒนธรรมที่มาพร้อมกับระบบอาณานิคม ประเทศต่าง ๆ ที่ตกเป็นอาณานิคมและไม่เป็น ต่างก็รับอารยธรรมของชาวตะวันตกมาใช้ในประเทศของตน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบการศึกษาที่เป็นปัญหาอยู่เกือบทุกประเทศในเอเชียขณะนี้ เนื่องจากระบบการศึกษานั้นเป็นระบบที่บุคคลจะต้องแข่งขันไต่เต้าให้ผ่านไปในแต่ละระดับ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ประเทศต่างๆ ได้รับอิสรภาพ จึงมีการปฏิรูปการศึกษาเบื้องต้นอย่างกว้างขวาง ประกอบกับสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไป มีการพัฒนาอุตสาหกรรม มีการใช้แรงงานผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น เช่นเดียวกับแรงงานชาย ดังนั้นโครงการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนจึงขยายตัวมากขึ้นตามความต้องการของผู้ปกครองเด็ก (พระมหาไพฑูริย์ หาญสามัคคี, 2540, น.35 อ้างถึง Kery Richter, 1992, p.6)

ประเทศอังกฤษ

ปี พ.ศ.2349 (สุณีย์ อเนกพิพัฒน์, 2526, น.32) Robert Queen ได้จัดตั้งหน่วยงานแห่งหนึ่งขึ้น เพื่อให้การดูแลและให้ความคุ้มครองแก่เด็กเล็กที่มารดาออกไปทำงานนอกบ้าน ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 สตรีที่เป็นมารดาว่างจากการงานและใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับการเลี้ยงดูบุตร แต่ในระหว่างสงครามความต้องการแรงงานสตรีกลับมีมากขึ้น ทำให้สตรีจำนวนมากต้องออกไปทำงานนอกบ้านในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ที่ได้ว่าจ้างแรงงานสตรีไว้ และได้จัดให้มีบริการดูแลบุตร โดยการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กขึ้นในโรงงาน ซึ่งเด็กอยู่ในความดูแลของพนักงานที่มีความสนใจเรื่องการเลี้ยงดูเด็ก (Nursery Work) ซึ่งจากระยะนี้ ความต้องการแรงงานก็มีอยู่ตลอดเวลา และแนวความคิดที่ว่าสตรีจะต้องทำหน้าที่ดูแลบุตรเป็นส่วนใหญ่ก็เปลี่ยนแปลงไป ทั้งนี้เพราะสตรีที่ต้องการทำงานมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ความต้องการสถานรับเลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนมีมากขึ้นด้วย

ประเทศเดนมาร์ก

ประมาณ พ.ศ. 2372 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ
สำนักนายกรัฐมนตรี, 2526, น.201) ได้มีการจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กขึ้นเป็นแห่งแรกในเมืองหลวงคือ
โคเปนเฮเกน ซึ่งต่อมาสถานรับเลี้ยงเด็กเช่นนี้ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นจากผู้ปกครองในเมือง
ใหญ่ ๆ ทำให้หลายเมืองได้เปิดสถานรับเลี้ยงเด็กขึ้นในย่านของคนยากจน ซึ่งมารดาไม่สามารถ
เลี้ยงดูเด็กได้ เพราะต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อช่วยฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สถานรับ
เลี้ยงเด็กเหล่านี้รับฝากเด็กในระยะสั้นๆ ตามความจำเป็นของมารดา ต่อมาใน พ.ศ.2462 สถานรับ
เลี้ยงเด็กได้วางระเบียบโดยเปิดรับเด็กตลอดวัน เฉพาะในวันทำงานและปี พ.ศ. 2488 ได้มีการปรับ
ปรุงระเบียบการและการดำเนินงานของสถานรับเลี้ยงเด็กทั่วประเทศให้เหมาะสมยิ่งขึ้น รวมทั้ง
ระเบียบการเพื่อขอรับเงินอุดหนุนจากรัฐบาลด้วย

ปัจจุบันสถานที่ให้การเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนในประเทศเดนมาร์ก แบ่งออกเป็น 2
ประเภทคือ

1. ศูนย์รับเลี้ยงเด็กอ่อน ซึ่งเปิดรับเลี้ยงเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 2 ขวบครึ่ง ผู้บริหารหรือผู้
รับผิดชอบของศูนย์เหล่านี้มักเป็นพยาบาลหรือนายแพทย์หญิง และมีผู้ร่วมงานซึ่งจบการศึกษาจาก
วิทยาลัยครูอนุบาลทั้งสิ้น
2. โรงเรียนอนุบาล รับเด็กตั้งแต่อายุ 2 ขวบครึ่ง ถึง 7 ขวบ โรงเรียนอนุบาลประเภทนี้
รับเด็กประเภท ไป-กลับ สัปดาห์ละ 5 วัน เว้นวันเสาร์-อาทิตย์ โรงเรียนต้องเปิดบริการให้เด็กอยู่ใน
โรงเรียนได้วันละไม่ต่ำกว่า 9 ชั่วโมง โรงเรียนอนุบาลประเภทนี้มีครูใหญ่ และครูในโรงเรียนล้วนได้
รับการศึกษาทางอนุบาล ซึ่งคล้ายกับโรงเรียนอนุบาลของรัฐบาลในประเทศไทย

ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประมาณปี พ.ศ.2387 (สุนีย์ อเนกพิพัฒน์, 2526, น.33-35) ได้มีการจัดตั้งสถานรับ
เลี้ยงเด็กกลางวันขึ้น เพื่อให้บริการชั่วคราวที่ Nursery and Child's Hospital เมืองนิวยอร์ก
ด้วยเหตุผลที่ว่าผู้หญิงที่ทำงานและได้รับอุบัติเหตุจากการทำงานมาเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล
แห่งนี้ ได้นำบุตรมาด้วยเพราะไม่มีใครเลี้ยงดู ต่อมาสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ได้ขยายกว้างขวาง
มากขึ้นภายในช่วงปี พ.ศ.2433 มีสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน จำนวน 175 แห่ง สถานรับเลี้ยงเด็ก
แต่ละแห่งอยู่ภายใต้การบริหารงานของแต่ละเมือง ซึ่งอยู่ในความดูแลและได้รับความช่วยเหลือจาก
รัฐบาลสหรัฐอเมริกา นับแต่นั้นมาบริการสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันก็ได้ดำเนินมาเป็นอย่างดี ช่วงปี
พ.ศ.2453 ได้มีการจัดบริการต่างๆ ในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันเพิ่มมากขึ้น และได้เปลี่ยน
วัตถุประสงค์จากการเน้นการให้ความคุ้มครอง (Protection) มาเป็นการให้การส่งเสริมการศึกษา

และสุขภาพอนามัย รวมทั้งการสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย ต่อมาเกิดภาวะว่างงานของแรงงานหญิง ทำให้มีผลกระทบต่อการค้าเงินงานของสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันเพราะได้รับเงินสนับสนุนจำกัด ทำให้สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันหลายแห่งไม่สามารถดำเนินกิจการต่อไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันจากการให้บริการเพื่อช่วยเหลือมารดาที่มีภาวะต้องออกไปทำงานนอกร้านมาเป็นการให้บริการเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีให้แก่เด็กที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย

ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลต้องการแรงงานสตรีให้กลับเข้าไปทำงานอีกเนื่องจากขาดแคลนแรงงาน ในช่วงปี พ.ศ. 2473 - 2477 สตรีได้กลับเข้าไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมอีก และปัญหาที่เกิดขึ้นตามมาในชุมชนก็คือ เด็กถูกทอดทิ้ง รัฐบาลจึงต้องมอบเงินส่วนหนึ่งให้องค์การเอกชน จัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันขึ้น เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่มารดาที่ต้องออกไปทำงานนอกร้าน ขณะเดียวกันองค์การเอกชนที่ดำเนินการจัดบริการสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ก็ได้ตอบสนองนโยบายของรัฐด้วย กล่าวคือโรงงานอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ก็ได้จัดให้มีสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันขึ้นเพื่อให้บริการแก่พนักงาน เช่น Curtiss-Wright Plane Factory ในเมือง Buffalo

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันก็เริ่มเสื่อมลงเพราะขาดเงินอุดหนุน ขาดบุคลากรที่มีความชำนาญ การมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง ประกอบกับความต้องการใช้บริการสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันลดลง ทั้งนี้เพราะความต้องการแรงงานหญิงมีน้อยลง จนในปี พ.ศ. 2493 ได้มีการจัดบริการสวัสดิการแก่เด็กขึ้น โดยความช่วยเหลือของ Children's Bureau & Women's Bureau ซึ่งบริการที่จัดขึ้นนี้เหมาะสมกับความต้องการของเด็ก และเป็นการยกมาตรฐานของสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน และเพื่อให้มีความเหมาะสมที่จะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน จึงได้ปรับปรุงการดำเนินงานด้านต่างๆ ดังนี้

1. จัดให้มีการประสานงานระหว่างหน่วยงาน ทางด้านการศึกษา ด้านสุขภาพอนามัย เพื่อให้บริการแก่เด็ก

2. จัดให้เด็กได้รับการดูแลอย่างเพียงพอและเหมาะสม

3. กำหนดให้มีการจ่ายค่าธรรมเนียมสำหรับรายที่มีความสามารถจะจ่ายได้

4. ให้โอกาสแก่ผู้มีรายได้น้อย และมีที่พักอาศัยในท้องถิ่นนั้นได้เลือกสถานรับเลี้ยงเด็ก

กลางวัน ตามความต้องการ

ประเทศแคนาดา

ราวปี พ.ศ. 2453 (สุนีย์ อเนกพิพัฒน์, 2526, น. 35 - 37) คณะกรรมการบริหารของ

มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ (Laura Spelman Rockefeller Fund) ลงมติให้เงินทุนช่วยเหลือแก่ศูนย์ที่ทำการศึกษเกี่ยวกับเด็กของสหรัฐอเมริกา ด้วยความพยายามของนายแพทย์ Dr. Clare M. Minoles ซึ่งมีความสนใจเกี่ยวกับสุขภาพของเด็ก และ Dr. E.A.Bott หัวหน้าแผนกจิตวิทยาของมหาวิทยาลัย Ontario ได้ร่วมกันขอให้มูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ ก่อตั้งโรงเรียน St.George เพื่อศึกษาเกี่ยวกับเรื่องเด็ก จนกระทั่งประมาณปีพ.ศ.2458 นายแพทย์ Dr.William Blatz ผู้บุกเบิกการศึกษาของเด็กวัยต้นในประเทศแคนาดา ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้จัดการของโรงเรียนได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโรงเรียนไว้ 3 ประการคือ

1. เพื่อให้มหาวิทยาลัย Ontario ใช้เป็นแหล่งศึกษาเกี่ยวกับธรรมชาติของพัฒนาการในวัยเด็ก
2. เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์อย่างมีอิสระ รู้จักพึ่งตนเอง มีระเบียบวินัย มีสัมพันธภาพต่อสังคมอย่างเพียงพอ

3. เพื่อสอนให้ครูและผู้ปกครองทราบถึงวิธีที่จะทำงานและเล่นกับเด็ก

ระหว่างปี พ.ศ.2453-2463 ประเทศแคนาดา มีโรงเรียนที่เป็นศูนย์การศึกษาเพียงแห่งเดียวขณะที่สหรัฐอเมริกามีศูนย์ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 4 แห่ง โรงเรียน St.George จึงเป็นแหล่งกระตุ้นให้เกิดการดำเนินงานสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันต่อไป จากปรัชญาการศึกษาของ John Dewey หรือ Mr.William Blatz และเพื่อนร่วมงาน คือ Dorothy Millichanyo และ Margaret Fletcher ซึ่งเป็นผู้ให้คำปรึกษาในสถานรับเลี้ยงเด็ก และเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มพวกหัวก้าวหน้า มีความเชื่อว่าเด็กเป็นตัวแปรที่สำคัญ

ในราวปี พ.ศ. 2463 โรงเรียน St.George ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย Ontario โดยใช้ชื่อว่า Institute of Child Study เรื่อยมาจนเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 สตรีชาวแคนาดาถูกเรียกไปทำงานจำนวนมาก รัฐบาลจึงจัดให้มีสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันขึ้น และมอบให้ Institute of Child Study เป็นผู้ดำเนินการเร่งรัดแก้ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรที่มีคุณภาพในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันที่ได้เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยทำการฝึกฝนบุคลากรสำหรับสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน

ประเทศไทย

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในระยะก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง (กมล รอดคล้าย ,2537, น. 15 - 17) สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระยะ ได้แก่ การศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในสมัยที่การศึกษายังไม่มีระบบ และการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในสมัยที่การศึกษาเริ่มมีระบบแล้ว

1. สมัยที่การศึกษายังไม่มีระบบ นับแต่สมัยสุโขทัยเป็นต้นมาจนถึงช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้น การศึกษาของไทยยังไม่มีระบบที่แน่นอน โดยเฉพาะสำหรับเด็กปฐมวัย มิได้มีการกำหนดระบบการศึกษาไว้อย่างชัดเจน เพียงแต่ปฏิบัติกันตามความนิยมของแต่ละยุคสมัย ซึ่งอาจแยกการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในช่วงนี้ได้ 2 ประเภท คือ

1.1 เจ้านายที่เป็นเชื้อพระวงศ์ ส่วนใหญ่จะจัดการศึกษาขึ้นในพระบรมมหาราชวัง โดยอาจจ้างอาลักษณ์มาสอน กระทั่งถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเจ้านายที่ยังทรงพระเยาว์ขึ้นโดยเฉพาะ

1.2 สามัญชน เด็กปฐมวัยที่เป็นสามัญชน หากบิดามารดามีฐานะพอมีอันจะกินก็อาจจะเริ่มเรียนที่บ้านโดยมีบิดามารดาเป็นผู้สอน แต่ถ้าหากบิดามารดาไม่มีเวลาว่างต้องออกไปทำงานนอกบ้าน หรือเด็กที่บิดามารดามีฐานะยากจน ก็จะนำไปฝากไว้ที่วัด ให้เริ่มเรียนหนังสือกับพระตลอดจนให้พระอบรมสั่งสอน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการเรียนจะเน้นไปทางด้านการรู้หนังสือ สามารถอ่านออกเขียนได้เป็นสำคัญ

2. สมัยที่การศึกษาเริ่มมีระบบแล้ว เมื่อการศึกษาเริ่มมีระบบขึ้น ได้มีการจัดโครงการศึกษาขึ้นใน พ.ศ.2441 โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ชนิด คือ การศึกษาสามัญและการศึกษาพิเศษในระดับชั้นของการศึกษาสามัญ แบ่งเป็น

- ก. การเล่าเรียนเมืองแรก (มูลศึกษา)
- ข. การเล่าเรียนเมืองต้น (ประถมศึกษา)
- ค. การเล่าเรียนเมืองกลาง (มัธยมศึกษา)
- ง. การเล่าเรียนเมืองสูง (อุดมศึกษา)

สำหรับมูลศึกษาอันเป็นการเล่าเรียนเมืองต้นแรกนั้น แบ่งเป็น

- ก. โรงเรียนกินเดอกาเตน หรือโรงเรียนบูรพบท กำหนดอายุภายใน 7 ขวบ
- ข. โรงเรียน ก ข นโม

ส่วนในเรื่องของหลักสูตรมูลศึกษานั้นเนื่องจากการเตรียมเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาจัดกันเอง จึงไม่ปรากฏว่ามีหลักสูตรหรือคติการเล่าเรียนเป็นแบบแผนเพื่อดำเนินการสอบไล่

การจัดการศึกษาในรูปแบบของอนุบาล (กมล รอดคล้าย, 2537, น. 17 - 18) การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในสมัยก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครองนอกจากจะมีชั้นมูลและเตรียมประถมแล้ว ยังปรากฏในรูปของ อนุบาล หรือที่เรียกตามภาษาอังกฤษว่า กินเดอกาเตน (Kindergarten) ซึ่งใช้วิธีสอนตามแบบฉบับของเฟรเดอริค บิดาแห่งการอนุบาล และมอนเตสเซอร์รี่ ซึ่งมีการเรียนปนเล่น และเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนที่จะขึ้นชั้นประถม โรงเรียนราษฎร์

ที่จัดแผนกอนุบาลขึ้นในเวลานั้น ได้แก่ โรงเรียนราชินี โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย และโรงเรียน
มาแตร์เดอีวิทยาลัย

การจัดการศึกษาระดับปฐมวัยในระยะหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง (กมล รอด
คล้าย, 2537, น.18-20) ในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 การศึกษาสำหรับเด็ก
ปฐมวัยได้รับความสนใจจากนักศึกษามากขึ้นโดยแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2475 ได้กล่าวถึงการ
ศึกษาก่อนการศึกษาระดับบังคับไว้ว่า มวลศึกษา 2 หรือ 3 ปี จัดไว้สำหรับเด็กอายุ 3 ถึง 6 ปี
และใน พ.ศ. 2477 กระทรวงศึกษาธิการได้มีการพิจารณาถึงปัญหาเด็กวัยเยาว์ก่อนประถมศึกษา
ดังมีรายละเอียดดังนี้ทารกซึ่งอยู่ในวัย 3-7 ขวบนี้ อีก 10 ปีเศษ เขาจะเป็นกำลังของประเทศ
เป็นเจ้าของ เป็นผู้นำตลอดจนเป็นผู้ปกครองรักษาประเทศ ถ้าเขาไม่ได้รับการฝึกหัดให้เพียงพอตั้ง
แต่วัยนี้ ในภายหน้าอาจเป็นเจ้าของประเทศที่ไร้ความสามารถ เพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริมทารกเหล่านี้
ให้มีความสามารถ และมีความเจริญทางกาย ทางใจ จึงจำเป็นต้องจัดตั้งโรงเรียนเด็กเล็ก ๆ ที่
เรียกว่าโรงเรียนอนุบาล สำหรับเด็กอายุต่ำกว่าเกณฑ์ศึกษาระดับบังคับ เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของ
มารดาในขณะที่มารดาออกไปทำงานนอกบ้าน จะเห็นได้ว่ารัฐในสมัยนั้นได้ตระหนักถึงความสำคัญ
ของเด็กเล็ก และมุ่งที่จะจัดการศึกษาระดับปฐมวัยขึ้น ให้มี ประสิทธิภาพและแพร่หลายใน
พ.ศ.2479 กระทรวงศึกษาธิการได้วางนโยบายจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัย โดยในแผนการศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2479 ได้กำหนดว่าเด็กทุกคนจะต้องเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาตั้งแต่อายุ 7-14
ปี อายุของผู้ที่จะเข้าเรียนในชั้นมูลศึกษา จึงกำหนดไว้ระหว่าง 3-6 ปี ซึ่งการศึกษาในระดับก่อนที่
จะเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กดังเช่นจุด
หมายในปัจจุบัน แต่เป็นการเตรียมเด็กเพื่อมุ่งให้อ่านออกและเขียนได้ โรงเรียนอนุบาลของรัฐแห่ง
แรกได้แก่โรงเรียนอนุบาลลอออุทิศ

หลักการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนในสหรัฐอเมริกา มีดังนี้ (ทัศนีย์
ภัทรนาวิก, 2434, น.28)

1. มีอาคารสถานที่และวัสดุอุปกรณ์ที่เหมาะสม ปลอดภัยกับวัยของเด็ก
2. มีเจ้าหน้าที่ดำเนินการที่มีความรอบรู้ มีทักษะในเรื่องการดูแลเด็ก และมีความรู้
ในเรื่องการศึกษา พัฒนาการของเด็กสุขภาพ โภชนาการ ตลอดจนสังคม จิตวิทยา และจิตบำบัด
3. การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต้องทำงานเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่ดำเนินการ
เช่นอาจเป็นลูกจ้าง อาสาสมัคร ผู้ให้คำปรึกษาแนะแนวในเรื่องโครงการต่างๆ การวางแผน และ
การดำเนินงาน
4. มีการวางแผนประจำวันและแผนระยะยาว

5. มีการดูแลเด็กเป็นรายบุคคลให้เหมาะสมกับอายุ พัฒนาการ ความต้องการ เฉพาะสภาพครอบครัว ปัญหาและช่วงเวลาในแต่ละวัน

6. มีการให้บริการสุขภาพ และโภชนาการ

7. มีคณะกรรมการศูนย์ในการดูแลดำเนินงานศูนย์

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้แนวปฏิบัติในการจัดบริการศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนไว้ดังนี้ (ทัศนีย์ ภัทรนาวิก, 2534, น.30-32)

1. การสร้างสัมพันธ์ภาพอันดีระหว่างเด็กกับผู้ดูแลเด็ก เพื่อให้เด็กเกิดความรู้สึกคุ้นเคยและวางใจที่จะอยู่ด้วยนั้น ผู้ดูแลเด็กควรแสดงความรัก เอาใจใส่ด้วยความเข้าใจ เต็มใจและเปิดเผย ยอมรับฟังความคิดเห็น ใช้เหตุผลและหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่เด็กพอจะเข้าใจและปฏิบัติตามได้

2. ตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของเด็กให้ครบถ้วน ถูกจังหวะตามระดับพัฒนาการของเด็ก อาทิ ทรงตัวร่างกาย ให้รับประทานอาหารที่มีคุณภาพ ได้นอนหลับพักผ่อนตามสมควรได้รับอากาศบริสุทธิ์ และการเล่นเพื่อพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่เล็ก ให้ได้รับความอบอุ่นปลอดภัยจากภัยอันตรายต่างๆ ทางด้านจิตใจและสังคม ควรแสดงความรัก และยอมรับเด็กอย่างเปิดเผย เช่น โอบ กอด จูมมือ รับฟังความคิดเห็น และให้โอกาสเด็กทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองเท่าที่สามารถทำได้

3. เนื่องจากการเรียนรู้ทางสังคมของเด็กเล็ก จะเกิดขึ้นจากการเลียนแบบมากที่สุด ครูควรเป็นต้นแบบที่ดี หรือหาตัวแบบที่เหมาะสมให้เด็กดูและปฏิบัติตาม เช่น มารยาท การหักท่าย การฟัง ใช้ถ้อยคำเหมาะสมกับกาลเทศะ ความรับผิดชอบ เชื้อเพื่อน เสียสละ เป็นต้น

4. ให้เด็กมีประสบการณ์ทางด้านภาษา โดยการชวนพูดคุย อ่านออกเสียงถูกต้อง หรือเล่านิทาน อ่านคำกลอน ร้องเพลง เล่นกิจกรรมเข้าจังหวะดนตรี เล่นละครหุ่นหรือบทบาทสมมติ เป็นต้น

5. การจัดกิจกรรมและอุปกรณ์การเล่นต่าง ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการเจริญพัฒนาทั้ง 4 ด้าน เช่น การปีนป่าย คลาน ลอด ทับที่ และกิจกรรมเข้าจังหวะ ซึ่งจะช่วยการเจริญพัฒนาของระบบประสาทและกล้ามเนื้อ โดยเฉพาะกิจกรรมเข้าจังหวะ จะช่วยให้เด็กรู้จักฟัง และเรียนรู้จากการสังเกตด้วย ส่วนกิจกรรมและเครื่องเล่นที่จะเสริมพัฒนาการของกล้ามเนื้อเล็ก ได้แก่ การร้องเพลง ตัดต่อภาพ ต่อแท่งไม้ ปั้น และวาดภาพ เป็นต้น ทั้งนี้ ครูควรจัดกิจกรรม 2 ประเภทนี้สลับกันเป็นระยะ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่ายและเหนื่อย เนื่องจากความสนใจของเด็กมีช่วงสั้น

6. เนื่องจากความสามารถในการคิดของเด็กเล็ก ยังมีขีดจำกัดอยู่ในเชิงรูปธรรม และเด็กยังไม่พร้อมที่จะเรียนหนังสือ การจัดประสบการณ์จะเป็นการกระตุ้นให้เกิดความพร้อม ซึ่ง

ทำได้โดยให้เด็กได้เห็นสิ่งของ สัมผัส คน ลี้มรส หรือไปดูสถานที่ต่างๆ อย่างเหมาะสมกับวัย สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของเด็ก สภาพของท้องถิ่นและสภาวะทางเศรษฐกิจ

7.ทักษะทางเชาว์ปัญญาสังคม การนึกคิดเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น จะเกิดจาก กิจกรรมข้างต้นดังกล่าว และจากประสบการณ์ด้านวินัย โดยฝึกให้เด็กได้เรียนรู้จากการเล่นกับเพื่อน มีการตกลงกฎเกณฑ์ร่วมกัน และครูคอยดูแลให้ความช่วยเหลืออย่างเหมาะสมหรือให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น ฝึกการควบคุมตนเอง และช่วยเหลือตนเอง ในเรื่องการกินอยู่หลับนอน การช่วยเหลือ หรือร่วมมือกับครู และเพื่อนทำความสะอาดห้องเรียน โต๊ะอาหาร เตรียมเครื่องใช้ในการรับประทานอาหาร ตลอดจนการรู้จักรักษาความสวยงามของธรรมชาติและสาธารณสมบัติ

8.เด็กที่ต่อต้าน คือ รื้อ ก้าวร้าว ควบคุมใจเย็น อดทน และหลีกเลี่ยงการขัดแย้งกับเด็ก โดยชี้แจงให้เด็กเข้าใจเหตุผลว่า สิ่งใดควรไม่ควรกระทำ พร้อมกับหากิจกรรมอื่นให้เด็กทำเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจ

9.สังเกตและสนใจเด็กที่มีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และสังคม ไม่สมบูรณ์ พยายามหาสาเหตุและช่วยแก้ไขปัญหา ไม่ได้ผลควรปรึกษาผู้บังคับบัญชา ผู้นิเทศก์ หรือ เจ้าหน้าที่ นักจิตวิทยา

10.เด็กทุกคนมีแรงผลักดันให้เจริญเติบโตติดตัวมาแต่เกิด การเร้าหรือการกระตุ้นจากสิ่งแวดล้อมทางวัตถุและบุคคลจะช่วยให้เด็กพัฒนาเต็มที่ตามพื้นฐานทางร่างกาย เขาวัยปัญญาของเขา (เต็มศักยภาพ)

11.เด็กที่มีสภาพแวดล้อมด้อย โดยเฉพาะเด็กที่เสียเปรียบในด้านต่างๆ เช่น มาจากครอบครัว ที่เป็นแหล่งสลัม ครูหรือผู้ดูแลเด็กจะต้องดูแลเป็นพิเศษด้วยการให้สิ่งกระตุ้นต่างๆ เพื่อปรับปรุงสิ่งที่บกพร่อง

12.การกระทำของเด็กเป็นผลจากการเรียนรู้ จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับบุคคลแวดล้อม ฉะนั้น ในการพัฒนาเด็กจึงต้องเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้ของเด็ก ดังนี้

12.1 เด็กแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้หรือเชาว์ปัญญาไม่เท่ากัน

12.2 เด็กวัยนี้มีความสนใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่เกิน 20 นาที ความสนใจจะอยู่ได้เต็มที่หากกิจกรรมระหว่างนั้นกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจ เช่น ความสนุก รางวัล คำชมเชย ความดึงดูดของอุปกรณ์ แสง สี เสียง การเคลื่อนไหว การสลับกิจกรรมต่างๆ ทุกช่วง 20 นาที จะช่วยให้เด็กไม่เบื่อ

12.3 เด็กเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้ลงมือกระทำเอง เพราะได้รู้สึกและรับรู้จากประสาทสัมผัสหลายๆ อย่าง เช่น เห็น ได้ยิน รู้รส ได้กลิ่น ได้จับต้องลูบคลำ

12.4 เด็กเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้มีอิสระในการจัดการกับวัสดุอุปกรณ์ตามแนวคิดและการสร้างสรรค์ของเขาเอง โดยครูเป็นเพียงผู้เตรียม

12.5 เด็กวัยนี้มีจินตนาการได้อย่างกว้างขวางมากมาย การกระตุ้นให้มีอิสระแต่เป็นไปในเชิงสร้างสรรค์ เช่น ให้มีโอกาสฟังหรือเล่นิทานให้เขียนภาพระบายสี และแสดงออกเป็นท่าทาง ซึ่งจะได้ประโยชน์ในการพัฒนาความเชื่อมั่นในตนเอง

13. การพัฒนาเด็กในรูปแบบดังกล่าวนี้ จะเป็นผลสำเร็จได้ต้องอาศัยความเห็นพ้องการสนับสนุนและการปฏิบัติในทำนองเดียวกัน โดยพ่อแม่และสมาชิกในครัวเรือน

ฉะนั้น จำเป็นต้องให้การศึกษาร่วมกันในเรื่องเป้าหมายและการสร้างเสริมประสบการณ์ให้แก่เด็กวัยนี้ ซึ่งต้องทำคู่กันไปกับการจัดกิจกรรมบางอย่าง เช่น ประกอบอาหาร ทำความสะอาด สิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งทำบันทึกพฤติกรรมเมื่อรู้ถึงความก้าวหน้าและความเบี่ยงเบน การทำเช่นนี้ช่วยให้พ่อแม่รู้สึกผูกพันและรับผิดชอบ

14. ต้องประเมินพฤติกรรมเด็กแต่แรกรับเมื่อครบปี และเมื่อออกจากศูนย์ไปศึกษาต่อ รายงานควรจะต้องส่งไปสถานศึกษาของเด็กที่ศึกษาต่อด้วย ควรจะถือเป็นความรับผิดชอบในการส่งรายงานนี้ไปยังสถานศึกษาต่างๆ

โครงการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนที่จัดในรูปแบบต่าง ๆ จะมีจุดประสงค์กว้าง ๆ ดังนี้ (พระมหาไพฑูริย์ หาญสามัคคี, 2540, น.35-36)

1. เพื่อพัฒนาสติปัญญาตลอดจนการอบรมเลี้ยงดูให้เป็นไปตามสังคม
2. เพื่อพัฒนาอารมณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของเด็ก
3. เพื่อเป็นการช่วยมารดาในการอบรมเลี้ยงดู
4. เพื่อช่วยพัฒนาด้านภาษา
5. เพื่อเป็นการเตรียมเด็กให้พร้อมที่จะเข้าเรียนในระบบโรงเรียน
6. เพื่ออบรมคุณธรรมและศีลธรรม

โครงการพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนของหน่วยงานต่างๆ มีจุดประสงค์คล้ายคลึงกันคือ ต้องการพัฒนาเด็กทางร่างกายและจิตใจให้มีความเจริญเติบโตตามวัย เพื่อเตรียมเด็กให้พร้อมสำหรับการเข้าเรียนภาคบังคับ และให้การศึกษแก่ผู้ปกครอง โดยผ่านทางเด็กและกิจกรรมที่จัดในสถานรับเลี้ยงเด็กมีความแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของหน่วยงานที่จัด (พระมหาไพฑูริย์ หาญสามัคคี, 2540, น.38-39)

รัฐได้ตระหนักถึงความสำคัญของเด็กก่อนวัยเรียน (เด็กปฐมวัย) เป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นรัฐจึงได้กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาแก่เด็กก่อนวัยเรียน (เด็กปฐมวัย) ไว้ดังนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ได้กำหนดแนวทางการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ดังต่อไปนี้ (ฝ่ายวิชาการสำนักพิมพ์พิสิติกส์เซ็นเตอร์, 2539, น.18-27)

1.ระบบการศึกษา

1.1 จะเปิดโอกาสให้บุคคลเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองได้เหมาะสมกับวัย กล่าวคือการศึกษาในช่วงปฐมวัยเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการอบรมดูแล และพัฒนาความพร้อมของเด็กเพื่อการเรียนรู้ในขั้นต่อไป การศึกษาในวัยเด็กและเยาวชน เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีคุณธรรม มีความรู้ และสามารถประกอบกรงานและอาชีพตามควรแก่วัย ...

1.2 การศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน แบ่งระดับการศึกษาเป็น 4 ระดับ คือ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา ซึ่งการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการศึกษาในลักษณะของการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาความพร้อมของเด็ก ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และสังคม เพื่อรับการศึกษาระดับต่อไป ซึ่งการจัดการศึกษาระดับนี้ อาจจัดในรูปของชั้นเด็กเล็ก อนุบาลศึกษาหรือในรูปของศูนย์พัฒนาเด็กประเภทต่างๆ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของแต่ละพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

2.แนวนโยบายการศึกษา

2.1 จัดการศึกษาและส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็กตามสภาวะความต้องการพื้นฐานตามวัย ตั้งแต่ปฏิสนธิ และการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์

2.2 ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคน ได้รับบริการเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

3.แนวทางการจัดการศึกษา

3.1 ขยายบริการการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้กว้างขวาง โดยเฉพาะในชนบทและชุมชนแออัดในทุกจังหวัด โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงทั้งของรัฐและท้องถิ่น จัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

3.2 ขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงสภาพปัญหาข้อจำกัดและความสามารถพิเศษของผู้เรียน เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทห่างไกล ในเขตชุมชนแออัดในเมือง เขตภูเขาและชายแดน รวมทั้งเด็กที่ต้องย้ายถิ่นตามพ่อแม่ผู้ปกครองไปประกอบอาชีพ สามารถได้รับการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างทั่วถึง

แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้กำหนดแนวทางการศึกษา

สำหรับเด็กก่อนวัยเรียนสรุปได้ดังนี้ (ฝ่ายวิชาการสำนักพิมพ์ฟิลิกส์เซ็นเตอร์, 2539, น.53-56)

แผนงานหลักเพื่อการพัฒนาการศึกษา โดยแผนงานหลักที่ 1 การยกระดับการศึกษา พื้นฐานของปวงชน ได้กำหนดไว้ว่า

1.วัตถุประสงค์

-เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ครอบคลุม ตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนที่จะมีครอบครัว เด็กแรกเกิดที่ควรได้รับการเลี้ยงดูอย่างถูกต้อง อันเป็นการศึกษาของเด็กตั้งแต่ปฐมวัยเรื่อยมาจนถึงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพอย่าง กว้างขวางโดยเท่าเทียมกัน

2.เป้าหมาย

-เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับ ประถมศึกษาก่อนปี พ.ศ. 2544 และขยายปริมาณการเข้าถึงบริการการศึกษาระดับก่อนประถม ศึกษาของเด็กปฐมวัย (3-5 ปี) จากร้อยละ 65 เป็นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ในปี พ.ศ. 2544

3.แนวทาง/มาตรการ ขยายบริการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย โดย

-จัดกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว การวางแผนครอบครัววิธีการ เลี้ยงดูลูกที่ถูกต้องเหมาะสมแก่คู่สมรส พ่อแม่และสมาชิกของครอบครัว ผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โดยให้หน่วยงานทางการศึกษาประสานและร่วมมือกับสื่อมวลชนอย่างจริงจังและ ต่อเนื่องอีกทั้งจัดกิจกรรมรณรงค์ทางสังคม เพื่อให้เกิดความตระหนักว่าการลงทุนพัฒนาเด็กในช่วง วัยนี้เป็นการลงทุนขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่เอื้อให้การพัฒนาในช่วงวัยต่อไปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลยิ่งขึ้น

-รัฐและองค์กรทางสังคมสนับสนุนให้เด็กได้รับอาหารหลัก อาหารเสริม และนม อย่างเพียงพอและมีคุณภาพ โดยมีมาตรการเสริมเป็นพิเศษสำหรับเด็กที่อยู่ในภาวะทุพโภชนาการ และเด็กที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

-ส่งเสริมสนับสนุนการเตรียมความพร้อมอย่างมีมาตรฐานแก่เด็กปฐมวัยในรูปแบบที่ หลากหลาย โดยดำเนินการเป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ ชุมชน และครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กด้อยโอกาสให้ได้รับบริการแบบให้เปล่า

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ได้สรุปเป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 สำหรับเด็กก่อนวัยเรียนไว้ดังนี้ (ฝ่าย วิชาการสำนักพิมพ์ฟิลิกส์เซ็นเตอร์, 2539, น.96)

-เพิ่มปริมาณการเตรียมความพร้อมทุกด้านของเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) อย่างมีประสิทธิภาพ

-เพิ่มคุณภาพการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน 9 ปี แก่เด็กในวัยเรียนทุกคน การเตรียมการขยายโอกาสทางการศึกษาเป็น 12 ปี และการฝึกอบรมครู อาจารย์ ทุกคนอย่างต่อเนื่อง

2. บริการของรัฐที่จัดสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

2.1 สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

สถานรับเลี้ยงเด็ก แม้ว่าจะมีมานานแล้วก็ตามในต่างประเทศ แต่สำหรับประเทศไทยแล้ว ยังนับเป็นธุรกิจที่คนทั่วไปในประเทศไม่นิยมใช้บริการมากนัก เนื่องจากแต่เดิมสถานครอบครัวเป็นสถานแห่งแรกที่สำคัญที่สุด เพราะอยู่ใกล้ชิดเด็ก ถ้าพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดี เด็กก็จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันข้างหน้า ต่อมาความคิดและค่านิยมในเรื่องนี้ได้เริ่มเปลี่ยนไป เนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ สถานครอบครัวไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้บุคคลมีภาระมากขึ้น เด็กจึงขาดโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์อันจะช่วยเสริมพัฒนาการได้เต็มที่ ดังนั้น ความจำเป็นที่จะต้องจัดหาบริการสำหรับเด็กในรูปแบบของการเสริม (Supplementary Service) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเด็กและผู้ปกครองที่มีปัญหาที่จะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน จึงควรจัดให้มีผู้ที่จะให้การอบรมเลี้ยงดูและเอาใจใส่เด็กแทนบิดามารดาหรือผู้ปกครอง สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก จึงมีบทบาทในสังคมปัจจุบัน

ตามแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2546 (คู่มือการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เอกสารลำดับที่ 2/2539 หน้า 4) กล่าวคือ รัฐมีนโยบายที่จะบริการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาให้กับเด็กที่มีอายุ 3 - 5 ปี ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ และเน้นการพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาของเด็กเป็นสำคัญ และเพื่อแบ่งเบาภาระหน้าที่ส่วนหนึ่งของรัฐบาลที่มีต่อประชาชน และเพื่อรัฐบาลจะได้มุ่งให้บริการและความช่วยเหลือแก่เด็กยากจนได้ทั่วถึงยิ่งขึ้น จึงทำให้เอกชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น ทั้งในด้านการจัดตั้งในรูปแบบการกุศลและการจัดตั้งในรูปของธุรกิจ ไม่ว่าจะหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ต่างก็มุ่งหวังที่จะให้บริการรับเลี้ยงเด็กเพื่อพัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งล้วนเป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของพ่อแม่ และเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป โดยขึ้นอยู่กับสภาพความเหมาะสมของแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรม และความต้องการของพ่อแม่ผู้ปกครอง

2.2 การจัดสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

เป็นที่ยอมรับกันได้ว่า "ชีวิตในวัย 6 ขวบแรกเป็นระยะที่สำคัญที่สุด" (ลูชา - สุภาวดี จันทน์เอม 2520 : 16) แม้แต่นักการศึกษา เช่น Jean Jacques Rousseau ชาวฝรั่งเศส ที่มีความเห็นว่า (จินตนา หมู่ผึ้ง 2524 : 5) เด็กในวัยนี้ต้องได้รับการเลี้ยงดูให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์นอกเหนือจากความต้องการของเด็กในช่วง 1 - 5 ปี ที่ต้องการทำกิจกรรมต่างๆ ทางด้านร่างกาย เพราะวัยนี้เป็นวัยแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผลการเรียนรู้จะมีอิทธิพลต่อชีวิตในภายภาคหน้า การปล่อยให้เด็กในวัยนี้เจริญเติบโตเองตามธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้พัฒนาการทางด้านร่างกาย สมอง สติปัญญา และจิตใจพัฒนาได้ไม่เต็มที่ ฉะนั้น การที่บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่ในปัจจุบันต้องมีภาระกิจที่ต้องปฏิบัตินอกบ้านกันอยู่เสมอ ทำให้โอกาสในการดูแลบุตรอย่างใกล้ชิดต้องลดน้อยลงไป เด็กจึงขาดความอบอุ่น ขาดความรัก และขาดประสบการณ์ จนท้ายที่สุดเกิดความขัดแย้งระหว่างพ่อ แม่ และลูก กลายเป็นปัญหาของสังคมต่อไป

สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก เป็นบริการสวัสดิการอย่างหนึ่งที่ให้โดยตรงกับเด็ก และผู้ปกครองเด็กที่มีหลายลักษณะ ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่สับสนกับบุคคลทั่วไปได้ ฉะนั้น ในที่นี้ขอให้ความหมายของบริการนี้เพื่อความเข้าใจที่ถูกต้องต่อไป

ความหมายของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กได้มีผู้ให้ไว้ต่างๆ กันดังนี้

Child Welfare League of America (1969 : 9) ให้ความหมายว่าสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก เป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อสวัสดิภาพของเด็ก มุ่งให้เด็กสามารถปฏิบัติหน้าที่ในด้านความรับผิดชอบต่อสังคมในอนาคตสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก จัดขึ้นโดยชุมชนเพื่อสวัสดิภาพและปกป้องเด็กและบุคคลวัยรุ่น จะจัดให้มีขึ้นเมื่อชุมชนไม่สามารถจัดหาทรัพยากรต่างๆ ได้ บริการนี้เป็นบริการที่มี วัตถุประสงค์เพื่อให้เด็กได้รับการพัฒนาทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกายและอารมณ์นั่นเอง

Women's Bureau of the U.S. Department of Labour (1980 : 267) ได้ให้ความหมาย บริการรับเลี้ยงเด็กคือหน้าที่เบื้องต้นของหน่วยงานที่มีเจ้าหน้าที่ ซึ่งมีความรู้ความสามารถและความชำนาญในด้านการทดแทน (Supplement) การดูแลเด็กในเวลากลางวันสำหรับผู้ปกครอง พ่อ แม่ ไม่สามารถให้การเลี้ยงดูเด็ก เนื่องจากต้องทำงานนอกบ้าน เจ็บป่วยหรือด้วยเหตุผลอื่น ๆ

Alfred Kadushin (อ้างในพรทิพย์ ไตรรัตน์ชัชวาล 2539 : 18) ให้ความหมายว่าสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กทารก เด็กวัยก่อนเข้าเรียน และเด็กวัยเรียน ในช่วงกลางวันหรือกลางคืน ขณะที่บิดามารดาเด็กไม่สามารถอยู่ดูแลให้ความเอาใจใส่แก่เด็กได้ เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้รับ

การพัฒนาทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างเต็มที่ ถ้าบิดามารดาสามารถรับเด็ก กลับเมื่อใด เด็กจะไปอยู่ในความดูแลเอาใจใส่ของครอบครัวตามเดิม

จากความหมายต่างๆ ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กเป็นบริการ เพื่อสวัสดิการเด็กที่มีจุดมุ่งหมายในการแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง การทดแทนดูแลเอาใจใส่เด็ก ในช่วงที่ไม่สามารถทำหน้าที่ดังกล่าวได้ นอกจากนี้ ยังเป็นบริการที่มุ่งพัฒนาเด็กทั้งวัยทารก วัย ก่อนเข้าเรียน และวัยเรียนให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคมเพื่อปฏิบัติหน้าที่ทางสังคมได้ดีต่อไปในอนาคตอีกด้วย ฉะนั้น บริการนี้จึงมิใช่บริการที่ เน้นในรูปของการศึกษา โรงเรียนอนุบาล หรือสถานที่ที่เน้นทางด้านการศึกษาเบื้องต้นแก่ เด็กแต่อย่างใด เพียงแต่ใช้การศึกษาเป็นกิจกรรมอันหนึ่งที่พัฒนาทางด้านสติปัญญาเท่านั้น

วัตถุประสงค์ของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก (1969 : 10)

สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กที่จัดตั้งขึ้น ส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

1. ตอบสนองความต้องการของบิดามารดา (Serve Parents' Need) ที่ไม่มีเวลาดูแล บุตรระหว่างออกไปทำงานนอกบ้าน
2. ให้บริการด้านพัฒนา (Development Service) แก่เด็กเฉพาะอย่างยิ่งการเสริม การดูแลเอาใจใส่การปกป้องคุ้มครองเด็กแทนบิดามารดา
3. ให้บริการด้านป้องกัน (Preventive Service) วัตถุประสงค์ในข้อนี้เน้นการป้องกัน ปัญหาทางด้านสุขภาพ จิตใจและสังคม เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีที่สำคัญในแง่ของการป้องกันก็ คือ เรื่องของการช่วยบิดามารดาให้มีความสามารถในด้านการเลี้ยงดูเด็กและเข้าใจเพิ่มมากขึ้น เพื่อป้องกันปัญหาครอบครัวแตกแยก (Broken Home) ได้อีกทางหนึ่งด้วย
4. ให้การรักษาหรือทดแทน (Remedial or Compensatory) วัตถุประสงค์ในแง่นี้มุ่ง ที่จะบรรเทาหรือลดความผิดปกติทางจิตใจ อันเนื่องมาจากความเจ็บกตที่มีมาก่อน อาทิ ได้รับการ ดูแลที่ไม่ดี บิดามารดาที่มีความขัดแย้งภายในเสมอๆ ทำให้เด็กได้รับผลกระทบกระเทือนทางจิตใจ
5. ศึกษาแนวทางในการพัฒนาเด็กให้ได้ผลมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Study for Capacity to Develop Children)
6. สร้างความปลอดภัยให้แก่เด็กภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด (Custodial Care) ของ เจ้าหน้าที่ที่มีความเข้าใจเด็ก

2.2.1 ลักษณะของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กที่พึงปรารถนา

องค์การยูเนสโกได้ให้แนวทางของลักษณะสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กไว้ว่า (อ้างใน วันเพ็ญ พิศาลพงศ์ 2531 : 16 - 24) ควรประกอบด้วย

- วัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการดูแลเอาใจใส่เด็ก รับภาระแทนพ่อแม่ ที่ออกไปทำงานนอกบ้าน และเด็กสามารถปรับตัวเข้ากับระบบการศึกษาต่อไปได้
  - อาคารสถานที่ตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี ไม่มีมลภาวะ มีความปลอดภัยจากสิ่งนี้อาจก่อให้เกิดอันตรายแก่เด็ก และมีบริเวณภายในและภายนอกอาคารให้เด็กทำกิจกรรมได้ตามสมควร
  - การมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมให้เด็กเกิดความอยากรู้อยากเห็น สังเกตทดลอง และเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตและธรรมชาติ
  - ภาวะโภชนาการ และสุขภาพอนามัย โดยดูแลในเรื่องอาหารและน้ำดื่มที่สะอาด สุขอนามัยในการรับประทานอาหาร และการรักษาความสะอาดส่วนบุคคลและของส่วนรวม
  - การจัดแสดงผลงานของเด็กเพื่อให้เกิดความสนใจ
- นอกจากแนวทางดังกล่าว ลักษณะสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กที่ดี (ทศนิยม ภัทรนาถิก, 2535 : 72-81) ควรมี
- ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงเด็กกับเด็ก โดยที่พี่เลี้ยงมีความรู้และทักษะในการดูแลเด็กก่อนวัยเรียน และที่สำคัญคือมีความรักและเมตตาต่อเด็ก สามารถทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่นและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความสุข
  - ความร่วมมือระหว่างบ้านกับสถานรับเลี้ยงเด็ก เพื่อที่ทั้งสองฝ่ายจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับเด็ก ความต้องการและความคาดหวังในบทบาทของกันและกัน ช่วยให้เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างสอดคล้องและมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง
- จะเห็นได้ว่าแนวทางของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ที่กล่าวข้างต้นนั้น สอดคล้องกับเหตุผลที่ผู้ปกครองใช้สำหรับเลือกโรงเรียนให้แก่บุตรหลานดังนี้ (วาสิ ปรุณสิงห์ 2534 : 131-132)
- ที่ตั้งและอาคารสถานที่ควรอยู่ใกล้บ้าน หรือที่ทำงานของผู้ปกครอง
  - นโยบายที่เน้นการฝึกความพร้อม มีกิจกรรมสังเกตและเน้นให้เด็กช่วยตัวเองได้หรือเน้นให้เด็กอ่าน-เขียนได้ และทำเลขเป็น
  - มีจำนวนครูและพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์ เกี่ยวกับเด็กก่อนวัยเรียน มีนิสัยรักเด็ก และมีจำนวนเพียงพอในการดูแลเด็กอย่างทั่วถึง
  - มีบริการความปลอดภัยในการรับ-ส่งเด็กและให้รับเด็กกลับตอนเย็นได้
  - มีบริการเรื่องอาหารที่ถูกต้องลักษณะและการนำเด็กไปรับบริการจากสถานพยาบาล

ใกล้เคียงเมื่อมีความจำเป็น

- เก็บค่าเล่าเรียนปานกลาง และมีการประสานความร่วมมือกันระหว่างผู้ปกครอง และครูผู้ดูแลเด็ก

สรุป ลักษณะของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กที่พึงปรารถนาให้มีประสิทธิภาพ นอกจากจะต้องคำนึงถึงการจัดสภาพแวดล้อมทั่วไป การจัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกตัวอาคาร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูหรือพี่เลี้ยงกับเด็ก การดูแลสุขภาพและการให้ความปลอดภัย การบริการด้านอาหาร การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานรับเลี้ยงเด็กกับชุมชนแล้ว สิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่จะต้องคำนึงถึงก็คือ อัตราส่วนระหว่างจำนวนเด็กกับจำนวนครูหรือพี่เลี้ยงเด็กเพื่อให้เด็กได้รับการดูแลอย่างทั่วถึงและพัฒนาไปในทิศทางที่ถูกต้อง

2.3 รูปแบบของการจัดสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

รูปแบบของการจัดสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กโดยทั่วไป โดยยึดเกณฑ์หน่วยงานเป็นหลักที่ให้บริการได้ดังนี้

2.3.1. แบ่งตามหน่วยงานต่างๆ ในประเทศอย่างกว้างๆ เป็น 2 ประเภท คือ

- ประเภทไม่หวังผลกำไร ได้แก่ สถานรับเลี้ยงเด็กหรือศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน ที่จัดขึ้นโดยรัฐบาลและอยู่ภายใต้การควบคุมของหน่วยงานของรัฐทั่วประเทศ ได้แก่ กรมอนามัย กรมการฝึกหัดครู กรมการพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ กรมสามัญศึกษา องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล ทบวงมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ได้แก่ มูลนิธิตลอดจนสมาคมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นโดยไม่มีวัตถุประสงค์ เพื่อหวังผลทางการค้า

- ประเภทหวังผลกำไร ได้แก่ ธุรกิจสถานรับเลี้ยงเด็กและอบรมเด็กที่จัดขึ้นโดยเอกชน และมีวัตถุประสงค์ทางการค้าหวังผลกำไรเป็นสิ่งตอบแทน มีวัตถุประสงค์เพื่อบริการอบรมเลี้ยงดูเด็กและเสริมทักษะตามวัยอันสมควร เพื่อแบ่งเบาภาระพ่อแม่ผู้ปกครอง โดยปกติเด็กที่เข้ารับบริการในสถานรับเลี้ยงเด็ก มักมีอายุต่ำกว่า 3 ปี อย่างไรก็ตามยังมีเด็กในช่วงอายุระหว่าง 4-6 ปี เข้ารับบริการด้วยเช่นกัน แต่การจัดกิจกรรมให้แก่เด็กตลอดจนวิธีการอบรมเลี้ยงดูจะแตกต่างกัน

2.3.2 แบ่งตามความรับผิดชอบของหน่วยงานในการให้บริการ มีดังนี้

- สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กที่ดำเนินงานโดยรัฐ จัดขึ้นเพื่อให้บริการสำหรับเด็กที่บิดามารดาทำงานในเวลากลางวัน การดำเนินงานเป็นหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐ ซึ่งอาศัยเงินงบประมาณของประเทศส่วนหนึ่งจัดสรรเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ การจ้าง

บุคลากรค่าวัสดุสิ่งของต่างๆ รวมถึงการใช้จ่ายเป็นค่าอาหารประจำวันสำหรับเด็กและสิ่งจำเป็นอื่น ๆ เช่น อุปกรณ์ เครื่องเล่น

- สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กที่ดำเนินงานโดยเอกชน เป็นการจัดตั้งขึ้นมาโดยเงินทุนของเอกชน แต่ได้รับการคุ้มครองจากรัฐบาลโดยการขออนุญาตจัดตั้ง ซึ่งจะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์และอยู่ภายใต้คำแนะนำของหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเขตที่ตั้ง สุขลักษณะความปลอดภัยเกี่ยวกับอัคคีภัย รูปแบบของตัวอาคาร การวางแผนเกี่ยวกับสุขอนามัย และสภาพแวดล้อมที่ ทำการนอกจากนี้ยังต้องปฏิบัติตามที่อื่นๆ ที่กฎหมายได้กำหนดเอาไว้สำหรับประเทศไทย หน่วยงานที่ รับผิดชอบในการขออนุญาต จัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กของเอกชน ตามประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 294 คือ ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนาเด็ก กองส่งเสริมเด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

2.3.3. ลักษณะของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

- ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบ ในลักษณะใด ส่วนแต่เป็นบริการที่จัดขึ้นเพื่อสนองต่อความต้องการของพ่อแม่และให้เหมาะกับสภาพเศรษฐกิจสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป แต่ในสาระของการให้บริการ อาจกล่าวได้ว่า การให้บริการในทุกรูปแบบต่างก็มีลักษณะร่วมกันของบริการดังนี้

- การจัดให้มีบริการด้านสุขภาพอนามัย บริการด้านนี้รวมถึงการรักษาพยาบาล การตรวจร่างกายและโภชนาการ ซึ่งนโยบายและขั้นตอนของการให้บริการจะถูกจัดขึ้นโดยบุคลากรทุกฝ่ายของศูนย์ การดำเนินการประกอบด้วย การให้บริการโดยตรงแก่เด็กไปจนถึงบริการให้คำปรึกษา และอบรมผู้ร่วมงานหรือจัดตั้งคณะกรรมการผู้รับผิดชอบ นอกจากนี้ยังต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติงานในแต่ละวัน เพื่อที่จะทราบถึงความเจริญเติบโตทางกายภาพของเด็ก การป้องกันจากความเจ็บป่วย การแก้ไขสุขภาพที่ไม่ดีเพื่อที่จะให้การดูแลเอาใจใส่อย่างเร่งด่วนและถูกต้อง ดังนั้น การบริการในแต่ละวันจึงได้แก่ การวางแผนในกลุ่มผู้ปฏิบัติ การทดสอบ การเตรียมทำงานของผู้ร่วมงาน การตรวจสุขภาพเด็ก บันทึกรายงานการเจ็บป่วย ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการดูแลและการรักษาพยาบาลแก่พ่อแม่ เมื่อมารับเด็กกลับบ้าน ให้เด็กได้รับอาหารที่ถูกต้อง และมีคุณค่าตามหลักโภชนาการ การบริการด้านสุขภาพจิต ตลอดจนให้ความปลอดภัยและระมัดระวังอุบัติเหตุที่อาจเกิดแก่เด็ก

- การจัดให้มีบริการด้านการศึกษา เป็นการให้บริการจากบทเรียนในหนังสือและการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งได้แก่ การเรียนรู้ถึงการกินอยู่หลับนอน การดูแลตัวเอง การเล่นของเล่น และการมีสัมพันธภาพกับคนอื่น เน้นการศึกษาของเด็กในด้านการเรียนรู้เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องบรรลุไว้ในแผนงาน ทั้งนี้เพราะสติปัญญาของเด็กในวัยเริ่มเรียนจะเกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้เกี่ยว

กับสภาพแวดล้อมรอบกาย วัตถุ และกิจกรรมที่จะมีผลต่อความสนใจและพัฒนาการของเด็ก เพราะสติปัญญาของเด็กไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองโดยบังเอิญ แต่จะเกิดขึ้นและพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับตัวเขาเอง และผู้ใกล้ชิด

- การจัดให้มีบริการด้านสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากเด็กที่มาอยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็ก มีภูมิหลังแตกต่างกันไป บางคนอาจมีปัญหาด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพอนามัย หรือด้านครอบครัว แต่บางคนอาจไม่มีปัญหาเลย การให้บริการด้านนี้จะช่วยลดและแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่บั่นทอนความสุข ในชีวิตเด็กให้หมดสิ้นไปในรายที่เด็กมีปัญหา และช่วยให้เด็กที่ไม่มีปัญหาได้ใช้ชีวิตอย่างเป็นสุข และเตรียมต่อสู่ปัญหาที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

สรุป ลักษณะการจัดบริการของสถานรับเลี้ยงเด็กแต่ละแห่งแตกต่างกันไป ส่วนใหญ่มักเข้าใจว่า บริการสำหรับเด็กก่อนวัยเรียนเป็นเรื่องของการศึกษาเท่านั้น โดยความสำคัญของเด็กก่อนวัยเรียนนั้น จะต้องได้รับการพัฒนาทุกด้าน ได้แก่ พัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ พัฒนาการทางสติปัญญาและอารมณ์ เป็นต้น

2.3.4. ลักษณะการจัดสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กในเขตกรุงเทพมหานคร มีรูปแบบของการบริการดังนี้

2.3.4.1 จัดตั้งในรูปแบบของโรงเรียนอนุบาลศึกษา ปกติจะรับเด็กอายุ 3-6 ปี และจะสังกัดกับหน่วยงานที่สำคัญ 3 หน่วยงาน คือ

- สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ส่วนใหญ่เปิดสอนชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาล ขึ้นใน โรงเรียนสาธิตของมหาวิทยาลัยทุกแห่ง จุดมุ่งหมายเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าในด้านการเรียนการสอน การวิจัย และใช้เป็นสถานที่ฝึกสอนของนิสิต นักศึกษา เพื่อสวัสดิการของข้าราชการในมหาวิทยาลัยนั้นๆ และเพื่อสนองความต้องการของผู้ปกครองเด็กอื่นๆ อีกด้วย ลักษณะการจัดเป็นแบบเดียวกับโรงเรียนอนุบาลทั่วไป ที่มุ่งเตรียมความพร้อมเด็กสำหรับเข้าเรียนในชั้นประถม

- สังกัดกรมการฝึกหัดครู จัดให้มีโรงเรียนอนุบาลสาธิตชั้นเด็กเล็กของ กรมการฝึกหัดครู สังกัดวิทยาลัยครูต่างๆ หลายแห่ง และยังมีโครงการฝึกอบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์ บังคับเรียน มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาเด็กที่มีอายุก่อนเกณฑ์บังคับ และเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและฝึกหัดการสอน

- สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดในรูปแบบของโรงเรียนอนุบาล เนื่องจากรัฐไม่สามารถจัดการศึกษาในระดับนี้ได้อย่างทั่วถึง จึงสนับสนุนให้เอกชน

ดำเนินการ โรงเรียนที่มีมาตรฐานมักจะเสียค่าเล่าเรียนสูง แต่ก็นับได้ว่าได้แบ่งเบาภาระผู้ปกครอง ในการเลี้ยงดูเด็กเป็นอย่างมาก

2.3.4.2. จัดตั้งเป็นศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน หน่วยงานที่สำคัญที่จัดดำเนินงานได้แก่

- สภาสตรีแห่งชาติ สนใจในเรื่องการให้ความอนุเคราะห์ ช่วยเหลือ เด็กก่อนวัยเรียน ด้วยการให้มีสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กในรูปแบบศูนย์ปฐมวัย
- กรมการศาสนา รับผิดชอบเลี้ยงดูเด็ก โดยใช้วัดต่างๆ ที่บริเวณกว้าง ขวางและวัดที่มีพระภิกษุที่มีความพร้อม มีความรู้ ความสามารถที่จะเปิดดำเนินการได้ มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้พระได้ทำประโยชน์แก่สังคม และเป็นการเตรียมเด็กให้มีความรู้พื้นฐานก่อนจะ เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษา ตลอดจนปลูกฝังคุณธรรมวัฒนธรรมอันดีงามให้เด็ก
- สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร จัดบริการให้กับเด็กในเขตต่างๆ โดยให้ตั้งอยู่ในบริเวณศูนย์บริการสาธารณสุข มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือผู้ปกครองในท้องถิ่นนั้น ในการแบ่งเบาภาระและช่วยพัฒนาเด็กฝึกความพร้อมก่อนเข้าเรียน

2.3.4.3 จัดตั้งเป็นสถานบริการรับเลี้ยงเด็ก

จัดตั้งโดยเอกชนที่ขออนุญาตจากกรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งมีทั้งหมด 495 แห่ง (ที่มา : กรมประชาสงเคราะห์, สิงหาคม 2544)

2.4 การดำเนินงานของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กทั้งของเอกชนและรัฐบาล

2.4.1 การจัดการสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กของเอกชน

2.4.1.1. การจัดตั้ง ก่อนจะเริ่มดำเนินการ ผู้ประกอบการในฐานะเจ้าของกิจการจะต้องแจ้งความจำนง และขออนุมัติจัดตั้งสถานรับเลี้ยงเด็กจากกรมประชาสงเคราะห์เสียก่อน โดยทางกรมฯ ได้กำหนดคุณสมบัติของผู้ประกอบการ และกฎเกณฑ์ข้อบังคับในการจัดสถานรับเลี้ยงเด็กไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ 2 ลงวันที่ 27 พ.ย. 2515 หากพิจารณาเห็นสมควร ก็จะสามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ค คำแนะนำการขออนุญาตจัดตั้งสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก และสถานสงเคราะห์เด็กเอกชน

2.4.1.2 การกำหนดลักษณะของบริการ ผู้ประกอบการจะต้องกำหนดไว้ให้เด่นชัด เช่น จะรับเด็กในช่วงอายุใด การบริการรับฝากจะเป็นแบบประจำ ไป - กลับ หรือแบบบริการนอกสถานที่ ควรที่จะระบุรายละเอียด เพราะสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการกำหนดปัจจัยด้านอื่น ๆ เช่น บุคลากรและการจัดสถานที่ในเวลาต่อมา

2.4.1.3. การกำหนดบุคลากร หมายถึง พี่เลี้ยง ผู้ดูแล และครูผู้สอน ซึ่งจะต้องให้ได้สัดส่วนกับจำนวนเด็กที่ตนรับฝาก เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและความปลอดภัยใน

การเลี้ยงดู สิ่งที่ควรคำนึงถึงมากที่สุดก็คือ บุคลากรทุกคนจะต้องทำงานด้วยใจรัก ต้องมีกิริยาสุภาพ ช้อนโยน เยือกเย็น อุดม และต้องเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี เพราะเด็กในวัยนี้เรียนรู้ได้รวดเร็วและชอบเลียนแบบ ซึ่งบุคลากรจะมีผลต่อการแสดงออกของเด็กในทางปฏิบัติ ควรให้มีการฝึกอบรมบุคลากรอย่างน้อยปีละ 2 - 3 ครั้ง หรืออย่างน้อยควรให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากรด้วยกันเพื่อจะได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและหาทางแก้ไขโดยเร็ว

2.4.1.4. การกำหนดทำเลที่ตั้งและการจัดสถานที่ สุทธิกิจประเภทนี้ ทำเลที่ตั้งเป็นปัจจัยที่สำคัญข้อหนึ่ง ลักษณะของทำเลที่ดีและได้มาตรฐานมีดังนี้ (อโณทัย อมรรวกุล, 2526)

- ใกล้เคียงย่านชุมชน ใกล้บ้านพักอาศัยหรือสถานที่ทำงานของผู้ใช้บริการที่สามารถ เดินทางไปมาสะดวก
- ที่ตั้งสถานประกอบการต้องถูกสุขลักษณะ บริเวณโดยรอบไม่มีน้ำขัง หรือสิ่งปฏิกูล ซึ่งเป็นภัยอันตรายต่อสุขภาพเด็ก
- มีสนามหรือบริเวณ ตลอดจนเครื่องเล่นที่เพียงพอต่อจำนวนและความต้องการของเด็ก เพื่อเด็กจะได้เล่นออกกำลังกาย และมีกหักชะของตนได้เหมาะสมตามวัย โดยมีพี่เลี้ยงคอยให้ความดูแลอย่างใกล้ชิด
- บริเวณสถานประกอบการ ตลอดจนห้องเรียน ห้องนอน ห้องอาหาร ห้องน้ำและห้องส้วม ต้องกว้างขวางพอและสะอาด หมั่นตรวจและจัดเก็บวัสดุ อุปกรณ์และสิ่งของต่างๆ ให้เข้าที่เรียบร้อย เพื่อป้องกันอันตรายต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้น
- บริเวณที่ตั้งสถานประกอบการจะต้องสว่าง อากาศถ่ายเทได้สะดวก ไม่ร้อนอบอ้าว มีหลังคา เพดาน ฝ้ามั่ง ประตู่ หน้าต่างที่สามารถกันแดด ลม และฝนได้ และตั้งอยู่ในบริเวณที่ปราศจากสิ่งรบกวนต่างๆ เช่น เสียงรถยนต์ สิ่งก่อสร้างหรือโรงงานอุตสาหกรรมที่มีฝุ่นและกลิ่นควัน รบกวนทำลายสุขภาพเด็กตลอดเวลา

นอกจากในเรื่องของทำเลที่ตั้งแล้ว การจัดสถานที่ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์จะต้องจัดตามระดับอายุของเด็ก ดังนี้

ก. ห้องนอน ต้องกว้างขวางพอ อากาศโปร่งถ่ายเทได้สะดวก อุณหภูมิที่เหมาะสมซึ่งเด็กจะอยู่ได้อย่างสบายคือ ประมาณ 68 องศา ถึง 72 องศาฟาเรนไฮ ที่นอนไม่ควรแข็งเกินไป หากเป็นพื้นไม้ก็ควรมีเบาะปูให้อีกชั้นหนึ่ง ควรให้เด็กได้นอนอย่างน้อยประมาณ 3 ชั่วโมง เพื่อให้เด็กได้พักผ่อนอย่างเพียงพอ สำหรับเด็กอ่อนควรเอาใจใส่เป็นพิเศษ โดยเฉพาะในเรื่องของความเงียบและความสะอาด

ข. ห้องอาหาร ควรเป็นโต๊ะสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาดยาว สูงประมาณ 15 - 22 นิ้ว

ส่วนเก้าอี้ควรทำเป็นแบบยาวตลอด ขนานไปกับความยาวของโต๊ะ เพราะสามารถให้เด็กนั่งได้มาก เป็นการประหยัดเนื้อที่และเพื่อความสะดวกในการรับประทานอาหารและง่ายต่อการดูแลเด็กของพี่เลี้ยง

ค. ห้องเรียนและเสริมทักษะ ควรเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สะอาด ขนาด 5 คูณ 7 เมตร หรือ 7 คูณ 9 เมตร กรณีเด็กอายุ 2-3 ปี ใช้พื้นที่ในห้องประมาณ 1.75 ตารางเมตรต่อคน สำหรับเด็กอายุ 3-4 ปี ใช้พื้นที่ห้องประมาณ 2 ตารางเมตรต่อคน ทั้งนี้ห้องสามารถดัดแปลงเป็น ห้องนอนได้ด้วย กรณีไม่มีห้องนอนแยกต่างหากเพราะเด็กวัยนี้ยังไม่ถึงวัยเรียน จึงไม่จำเป็นต้องมี ห้องเรียนโดยเฉพาะ จึงใช้ห้องเรียนเป็นห้องนอนได้ ดังนั้น ห้องนี้ควรสูงจากพื้นประมาณ 3-3.5 เมตร

ง. ห้องน้ำ ห้องส้วม ควรมีอ่างล้างมือตลอดจนกระดาษและผ้าเช็ดมือเตรียมไว้ ห้องนี้ควรมีเพียงพอกับจำนวนเด็ก ประมาณ 1 ห้องต่อเด็ก 10-15 คน ห้องส้วมควรสูงจากพื้นประมาณ 10-13 นิ้ว ห้องน้ำควรอยู่ใกล้ห้องเรียนและห้องเล่นเพื่อความสะดวกของเด็ก

จ. ตู้และชั้นเก็บสิ่งของ เป็นสิ่งที่ช่วยฝึกความรับผิดชอบของเด็กในการเก็บสิ่งของที่เด็กเล่นแล้วให้เข้าที่เป็นระเบียบ ตู้และชั้นเก็บสิ่งของอาจออกแบบเป็นหลายลักษณะที่สามารถอำนวยความสะดวกในการใช้แก่เด็ก ตู้แต่ละชั้นอาจลึกประมาณ 10-15 นิ้ว กว้าง 10-12 นิ้ว สูง 35 นิ้ว มีตะขอสำหรับแขวนสิ่งของ ย่ามหรือเสื้อผ้า อาจมีชั้นที่เก็บรองเท้าที่สูงจากพื้นประมาณ 10 นิ้ว ชั้นหรือตู้ที่ใช้ควรจะสามารถเคลื่อนย้ายได้สะดวก เมื่อต้องการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของห้อง ส่วนของเล่นที่มีขนาดใหญ่ควรมีที่เก็บโดยเฉพาะ

ฉ. บริเวณหรือสนามเด็กเล่น ควรมีอุปกรณ์การเล่นอย่างเพียงพอเพื่อเป็นการให้ประสบการณ์ที่สมบูรณ์กับเด็ก พื้นที่เล่นกลางแจ้งสำหรับเด็ก 1 คน ควรใช้ประมาณ 75-100 ตารางฟุต บริเวณที่เป็นสนามเล่นควรปรับพื้นให้เรียบเพื่อสะดวกในการรักษาความสะอาด นอกจากนี้ควรจัดให้มีกิจกรรมการเล่นหลายๆ อย่าง เช่น การปีนป่าย จัดของเล่นประเภทมีล้อ ประเภทชิงช้า กระดานลื่นและม้าหมุนเป็นต้น พวกเครื่องเล่นสนาม เช่น กะบะทรายสำหรับขุดเล่น

ช. โต๊ะ เก้าอี้ ควรมีขนาดดังนี้

เด็กอายุ 2-3 ปี โต๊ะควรกว้าง 30 ซม. ยาว 42 ซม. สูง 33 ซม.

เก้าอี้ควรสูง 20 ซม. และพนักปรับได้

เด็กอายุ 3-4 ปี โต๊ะควรกว้าง 35 ซม. ยาว 48 ซม. สูง 38 ซม.

เก้าอี้ควรสูง 23 ซม. และพนักปรับได้

ในกรณีที่มีเตียงพยาบาล ควรมีขนาด 75 คูณ 135 ซม. สำหรับเด็กอายุ 2-3 ปี และขนาด 80 คูณ 140 ซม. สำหรับเด็กอายุ 3-4 ปี หรือจะใช้ขนาดเดียวคือ 85 คูณ 145 ซม.

ข. วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ควรจัดประเภทและแยกเก็บไว้ไม่ให้ปะปนกัน เช่น อุปกรณ์ทางด้านศิลปะ ได้แก่ กระดาษวาดเขียน สีฝุ่น สีเทียน ดินน้ำมัน แปรง พู่กัน กรรไกร อุปกรณ์งานไม้ เช่น ไม้วัด รางวัด ลูกดิ่ง เครื่องเขียนต่างๆ เช่น กระดาษ ดินสอ ยางลบ ไม้บรรทัด เครื่องดนตรี เช่น กลอง ไม้เคาะจังหวะ วิหุญ แผ่นเสียงและเครื่องเล่น ตลอดจนของเล่นประเภทต่างๆ เช่น ตุ๊กตา ภาพต่อหุ่น เป็นต้น ควรมีเนื้อที่พิเศษสำหรับการเก็บและเพื่อความสะดวกในการหยิบใช้และป้องกันการหลงลืมหรือของขาดหาย

2.4.1.5. การจัดการในด้านค่าใช้จ่ายดำเนินงาน มีดังนี้

- ค่าจ้างพี่เลี้ยงและครู คุณวุฒิของพี่เลี้ยงไม่จำเป็น แต่คุณวุฒิของครู จะอยู่ในช่วงการศึกษา มัธยมศึกษาต้น ถึงปริญญาตรี อัตราเงินเดือนจึงขึ้นอยู่กับคุณวุฒิ และประสบการณ์ความชำนาญในงาน และลักษณะงานที่ได้มอบหมาย

- ค่าอาหารและเครื่องดื่มสำหรับเด็ก อาหารหลัก 1 มื้อ ในเวลากลางวัน ซึ่งจะประกอบด้วยอาหารและขนมหวาน ผลไม้ น้ำหวาน เป็นอาหารว่างอีก 1 - 2 มื้อก็ได้ ปกติผู้ประกอบการจะทำอาหารเอง และอาหารนี้อาจจะรวมอยู่ในค่าบริการ หรืออาจจะแยกออกมาก็ได้

- ค่าเครื่องเล่นสำหรับเด็ก เช่น เกมส์ เครื่องดนตรี และเครื่องเสริมทักษะอื่นๆ

- ค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด ค่าเสื่อม และค่าซ่อมแซมรักษา ควรจัดงบประมาณไว้เฉพาะไม่ควรปะปนกันเพื่อจะได้ทราบถึงค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นได้เด่นชัด

2.5 การจัดการสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กของรัฐบาล มีดังนี้

2.5.1 การจัดตั้ง การขออนุญาตจัดตั้งต้องระบุให้ชัดเจนว่า เป็นสถานรับเลี้ยงเด็กที่ดำเนินกิจการเป็นสวัสดิการ เป็นการสงเคราะห์หรือสวัสดิการของชุมชน ในการขออนุญาตจัดตั้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งในส่วนกลาง และส่วนภูมิภาค เพื่อการกำกับ ดูแล ติดตาม ประเมินผล และให้ความช่วยเหลือให้ปฏิบัติได้มาตรฐาน ในการขออนุญาตจัดตั้งขึ้นกับหน่วยงานราชการที่ดูแลรับผิดชอบ ผู้ดำเนินการจะยึดถือมาตรฐานของชั้นพื้นฐานเป็นหลัก ในกรณีที่มีข้อจำกัดที่ทำให้ไม่สามารถจัดบริการตามมาตรฐานที่ได้ หน่วยงานของรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบต้องพิจารณาให้ความช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและข้อจำกัดตามความเหมาะสม เพื่อให้สามารถจัดบริการ

ได้ใกล้เคียงกับมาตรฐานขั้นพื้นฐานนี้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำ สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ในภาคผนวก ค

2.5.2 ลักษณะการให้บริการ กำหนดเฉพาะไป - กลับ และการรับ - ส่งเด็ก โดยส่งเด็กประมาณ 07.00 น. รับกลับภายในเวลา 17.00 น. หลังจากเลยเวลาที่กำหนดบางแห่งอาจจะปรับประมาณ 30 นาที

2.5.3 การกำหนดบุคลากร จะต้องเป็นผู้ดูแลเด็ก ทำหน้าที่เสมือนพ่อแม่ผู้ปกครองของเด็ก จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความละเอียดอ่อนในการคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติที่ดีเหมาะสม มีความรู้หรือประสบการณ์ที่ถูกต้องในหลักการเลี้ยงดูเด็ก มีจิตใจที่รักเด็ก และทัศนคติที่ดีต่อการให้บริการเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะที่เลี้ยงไม่ว่าจะเป็นเด็กอ่อนหรือเด็กที่อยู่ระหว่างวัยก่อนเรียนควรมีวุฒิการศึกษาปฐมวัยอย่างน้อย 1 ปี และที่เลี้ยงเด็กเคยผ่านการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงดูเด็ก หรือมีความรู้ด้านการเลี้ยงดูเด็กแต่ละวัย

2.5.4 ทำเลที่ตั้งและการจัดสถานที่ พิจารณาจัดหาอาคารเดิมในสถานที่ราชการหรืออาคารภายในสถานประกอบการที่มีอยู่แล้ว เพื่อดัดแปลง ซ่อมแซม ต่อเติมและตกแต่งให้มีสภาพที่เหมาะสมกับการจัดเลี้ยงเด็กในวัยต่างๆ ให้สอดคล้องกับจำนวนผู้ใช้บริการ ทุนทรัพย์และจุดมุ่งหมายในการที่ไม่มีอาคาร และจำสร้างอาคารใหม่ควรประสานงานกับหน่วยงานต้นสังกัด

2.5.5 การจัดการในด้านค่าใช้จ่ายดำเนินงาน มีดังนี้

- ก. อัตราเงินเดือนค่าจ้างครู พี่เลี้ยง ขึ้นอยู่กับหน่วยงานนั้น ๆ
- ข. ค่าอาหารและเครื่องดื่ม ของว่างสำหรับเด็ก ส่วนใหญ่รวมอยู่ในค่าบริการซึ่งจะมีอาหารกลางวัน เครื่องดื่ม 2 มื้อ บางหน่วยงานผู้ปกครองเป็นผู้นำเครื่องดื่มมาเอง
- ค. เครื่องเล่นสำหรับเด็ก และเครื่องเสริมทักษะอื่น ๆ ได้จากงบประมาณบางส่วนและจากผู้บริจาคหรือจากผู้ปกครอง
- ง. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าใช้จ่ายด้านสุขภัณฑ์ ได้จากงบประมาณของหน่วยงานนั้น

3. แนวคิดเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

3.1 ความหมายเด็กปฐมวัย

ดร.กมล รอดคล้าย (2537, น.2) ให้ความหมายสำหรับเด็กปฐมวัย หมายถึงเด็กที่มีอายุระหว่าง 0-6 ปี เป็นวัยก่อนประถมศึกษา วัยนี้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการมากที่สุดซึ่งจะเป็นพื้นฐานที่สำคัญสำหรับชีวิตของเด็กในอนาคต พัฒนาการด้านต่างๆ ดังกล่าวล้วนมีรากฐานที่สำคัญมาจากกระบวนการเลี้ยงดูจากพ่อแม่และครอบครัว ช่วงปฐมวัยจัดเป็นช่วงที่เด็กมี

1
11.05.6

เลขเรียกหนังสือ	1 333 ก
เลขทะเบียน	5660
พ.ศ.	1 0 เม.ย. 2545

พัฒนาการทางสติปัญญามาก ซึ่งเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการในด้านอื่นๆ มากที่สุด

สาขาคนกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2533, น.249-258 อ้างถึงในพระมหาไพฑูริย์ หาญสามัคคี, 2540, น.19) ให้ความหมายเด็กปฐมวัย หมายถึงเด็กอายุประมาณขวบปีที่ 3 และสิ้นสุดลงเมื่ออายุราว 6 ขวบ ปีที่ 3-5 เป็นช่วงเวลาที่เด็กกำลังเจริญเติบโตเป็นอิสระ พึ่งตนเองได้เพิ่มขึ้นทีละน้อย แม้ว่าเด็กวัยนี้บางส่วนจะอยู่ในโรงเรียนเด็กเล็ก (2-4 ขวบ) และบางส่วนอยู่ในโรงเรียนอนุบาล (4-6 ขวบ) ก็ยังเรียกว่าเป็นเด็กก่อนวัยเรียนเพราะยังไม่ขึ้นในเกณฑ์ที่จะเข้าโรงเรียนตามพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ การเข้าโรงเรียนเด็กเล็กหรือโรงเรียนอนุบาลของเด็กวัยนี้ เป็นการเตรียมความพร้อมสำหรับเข้าสู่สังคมเมื่อเด็กเข้าโรงเรียนในวัยต่อไป

โดยสรุป จะกล่าวได้ว่า เด็กปฐมวัยคือเด็กที่มีอายุอยู่ระหว่างแรกเกิดถึง 6 ปี เป็นเด็กที่อยู่ในระหว่างการเตรียมตัวเข้าศึกษาในระดับประถม และเด็กในวัยนี้จะมีพัฒนาการในทุกๆ ด้านอย่างรวดเร็ว เป็นเด็กที่ควรจะได้รับ การดูแลเอาใจใส่จากผู้ใกล้ชิดเป็นอย่างดี ซึ่งผู้ดูแลเด็กจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานในเรื่องจิตวิทยาพัฒนาการเด็ก เพราะการรู้และเข้าใจในธรรมชาติของเด็กอย่างถ่องแท้ จะช่วยให้ผู้ดูแลเด็กสามารถทำหน้าที่จัดกิจกรรมหรือนะแนวทางให้เด็กเติบโตสมบูรณ์อย่างเต็มที่

3.2 ความหมายพัฒนาการ

พัฒนาการ หมายถึง ความสามารถของบุคคลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้นและดีขึ้น ตามช่วงวัยของชีวิต เช่น เด็กอายุ 2 เดือน เมื่อจับนอนในท่าคว่ำ สามารถยกหัวพ้นพื้นได้ มองตามสิ่งของที่เคลื่อนไหวในระยะสั้น ๆ ได้ เด็กอายุ 12 - 18 เดือน สามารถเดินได้สำรวจบ้านและสิ่งแวดล้อม หยิบของใส่ในภาชนะได้ (สมหมาย เชื้อดี, 2532, น.9 อ้างจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2531, น.2)

ความสำคัญของพัฒนาการเด็กที่ผู้ดูแลเด็กหรือครูควรรู้และศึกษา

3.2.1 จะช่วยให้ทราบว่าเราจะคาดหวังสิ่งใดได้จากเด็กหรือบุคคลในแต่ละระดับอายุ

3.2.2 จะช่วยให้ทราบว่าในระดับอายุใดพฤติกรรมของเด็กหรือบุคคลจะเป็นไปในรูปใด

3.2.3 จะช่วยให้เราสามารถตัดสินใจได้ว่าเด็กของตนต่างจากเกณฑ์ปกติอย่างไรหรือไม่และมากน้อยเพียงใด

3.2.4 พัฒนาการทั้งหลายต้องรู้การแนะแนวทาง พฤติกรรมที่เด็กแสดงออก ย่อมมีความหมายและแสดงถึงขั้นของการเติบโตด้วย ถ้าผู้ใหญ่เข้าใจลักษณะธรรมชาติของเด็กดีพอ ก็ย่อมจะปฏิบัติตนต่อเด็กได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นการช่วยให้เด็กออกงามตามศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ (สมหมาย เชื้อดี, 2532, น.9 อ้างจาก สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์, 2526, น.25)

3.3 ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก

จากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็ก ผู้ศึกษาสามารถสรุปได้ดังนี้

3.3.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ ถือกำเนิดมาจากงานของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud) กล่าวคือ เป็นทฤษฎีมีสาระสำคัญเกี่ยวกับพัฒนาบุคลิกภาพ ความคิดเห็นและข้อสมมุติฐานต่าง ๆ ตามที่กล่าวไว้ในทฤษฎีนี้ ส่วนใหญ่ได้มาจากการที่ฟรอยด์มีประสบการณ์ในการทำงานต่างๆ กับคนไข้ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ ประสบการณ์ในการใช้วิธีการบำบัดคนไข้เหล่านี้เป็นเหตุให้ฟรอยด์และลูกศิษย์ตระหนักถึง อิทธิพลสำคัญของสภาพแวดล้อมในวัยของเด็กที่มีต่อการปรับตัวในภายหลังที่เด็กนั้นเติบโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว จากการศึกษาประวัติและภูมิลำเนาต่างๆ ของคนไข้ ฟรอยด์เชื่อว่าการอบรมเลี้ยงดูในวัย 6 ปีแรกของชีวิต จะมีผลต่อการพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กในอนาคต ถ้าเด็กพัฒนาการไม่ผ่านขั้นใดขั้นหนึ่ง จะมีผลทำให้เกิดพัฒนาการชะงักงัน (Fixsion) ทำให้พฤติกรรมนั้นติดตัวไปจนโต ฟรอยด์ได้แบ่งพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กก่อนวัยเรียนออกเป็น 5 ขั้น คือ

1. ขั้นปาก หรือ Oral Stage ช่วงนี้เด็กจะมีความสุขมากกับการรับประทานอาหารพอโตขึ้นอีกหน่อย มีฟันก็มีความสุขกับการกัดหรือขบเคี้ยว เวลาโตขึ้นพลังดังกล่าวจะถูกสับเปลี่ยนเป็นการหาความรู้ หาทรัพย์สมบัติ และเป็นเชื้อคนง่าย เพราะจะรับอย่างเดียวเช่นเดียวกันกับการรับเข้าปาก ส่วนการกีดกันจะถูกสับเปลี่ยนพลังให้กลายเป็นคนชอบตากดาว ชอบเคี้ยวหรือกล่าวสรุปคือชอบเอาปากทำร้ายผู้อื่นในขั้นนี้ สามารถสร้างความรู้สึกพึ่งพิง (dependency) และถ้าเป็นมากอยากกลับไปกลับเข้าห้องแม่ จะเกิดกับเด็กที่มีอายุแรกเกิด ถึง 1 ปี (นพมาศ ชีระเวทิน, 2540, น.17)

2. ขั้นทวารหนัก หรือ Anal Stage ขั้นนี้เด็กจะมีความสุขกับการขับถ่ายและมีการสอนวิธีการขับถ่ายที่ถูกต้อง สิ่งสำคัญที่เด็กเรียนรู้ในขั้นนี้คือรู้จักการรอและคอย ในการสอนลูกนั้นถ้าแม่เข้มงวดและกดดันเด็ก เด็กก็จะถ่ายเรื่อราดหรือไม่ยอมถ่าย พอโตขึ้นก็จะเป็นคนโหดเหี้ยมเจ้าอารมณ์ ชอบทำลาย ไม่มีระเบียบ ถ้าแม่เข้าใจให้กำลังใจและให้ความอบอุ่น ลูกก็จะถ่ายดีมี

ระเบียบ โตขึ้นก็จะเป็นคนสร้างสรรค์ จะเกิดเมื่อเด็กอายุ 2 - 3 ปี (นพมาศ วีระเวทิน, 2540, น.17)

3. **ขั้นอวัยวะเพศ หรือ Phallic Stage** ขั้นนี้เด็กจะให้ความสนใจ และความรู้สึกพอใจไม่พอใจเกี่ยวกับอวัยวะเพศ พัฒนาการขั้นนี้โดยปกติจะเกิดขึ้นเมื่อเด็กอายุประมาณ 3 - 5 ขวบ เด็กจะเริ่มสังเกตเห็นความแตกต่างระหว่างเพศและพอใจต่อการซักถามเกี่ยวกับต้นกำเนิดของตน ถ้าในการพัฒนาขั้นนี้เด็กเกิดความไม่พอใจก็อาจจะสร้างปมด้อย ซึ่งทำให้เกิดลักษณะประจำตัวในด้านไม่ดีขั้นได้ เช่น ชอบทำตัวเด่น คุยโว (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก, 2535, น.28)

4. **ขั้นระยะแฝง หรือ Latency Stage** เด็กอายุประมาณ 5 - 12 ปี จัดอยู่ในระยะที่ความต้องการทางเพศถูกเก็บกดและกำลังอยู่ในระยะที่พัฒนามาตรฐานความประพฤติ (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก, 2535, น.28)

5. **ขั้นอวัยวะสืบพันธุ์ หรือ Genital Stage** กล่าวคือเด็กตั้งแต่อายุ 12 ปีขึ้นไปศูนย์กลางความพอใจทางเพศของเด็กจะอยู่ที่อวัยวะเพศเป็นสำคัญ และมีเพิ่มมากขึ้นกว่าในระบะก่อน Phallic Stage ความพอใจที่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องเพศขยายขอบข่ายจากครอบครัวไปสู่แวดวงภายนอก (คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาอบรมและเลี้ยงดูเด็ก, 2535, น.28)

สาระสำคัญของทฤษฎีจิตวิเคราะห์อยู่ที่การให้ความสำคัญในเรื่องของแรงจูงใจที่อยู่ในจิตใต้สำนึก (Unconscious motivation) ความขัดแย้งซึ่งจะเป็นต้นเหตุให้เกิดความยุ่งยากทางจิตใจและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกหรือเหตุการณ์ที่อยู่ในจิตใต้สำนึก แต่กลับแสดงออกในรูปอื่น ประสบการณ์ที่ทารกได้รับในระยะแรกๆ ของชีวิตจึงมีความสำคัญยิ่งในการกำหนดบุคลิกภาพของทารกนั้น เมื่อเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นและผู้ใหญ่ว่าจะสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด

จากทัศนะของ فروยด์ จะเห็นได้ว่าเด็กในระยะปฐมวัยมีความสำคัญมาก การตอบสนองอย่างถูกต้องตามขั้นของพัฒนาการ จะช่วยให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองไปอย่างดี และพัฒนาในขั้นที่สูงขึ้นไปได้

3.3.2 **ทฤษฎีจิตวิทยาสังคมของอีริคสัน** (Erickson อ้างถึงในพระมหาไพฑูริย์ ภาณุตามัคคี, 2540, น.27-28) อีริคสันมีความสนใจศึกษาความสัมพันธ์ของบุคคลและครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นสังคมเล็กๆ สังคมหนึ่ง โดยศึกษาว่าสังคมมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเด็กอย่างไร ในความคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญของเด็กวัยเรียนนั้น อีริคสันมีความคิดเห็นสอดคล้องกับ فروยด์ เป็นอย่างยิ่งในเรื่องของความรัก ความอบอุ่นในวัยทารก แต่ทฤษฎีของอีริคสันแตกต่างจากทฤษฎีของ فروยด์ตรงที่อีริคสันเน้นความสำคัญของสังคมและสิ่งแวดล้อมต่างๆ มีผลต่อพัฒนาการด้าน

บุคลิกภาพของมนุษย์ ตลอดจนระยะเวลาการเจริญเติบโตของคนเราตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยผู้ใหญ่ ที่ลมบูรณ์ อีริคสันกล่าวว่าพัฒนาการโดยเน้นทางด้านสังคม (Psychosocial Development) ของมนุษย์ ซึ่งแบ่งได้ 8 ขั้น คือ

1. ความเชื่อถือไว้ใจ (Trust) เกิดเมื่ออายุ 0-1 ปี พัฒนาการเชื่อมั่น ความไว้วางใจถ้าพบว่าตนเองได้รับสิ่งจำเป็นที่ต้องการอาหาร ความสนใจ และความรักจากพ่อแม่ตลอดจนพัฒนาการการใช้วัยวาระต่างๆ ของร่างกาย เช่น จับ จอง นั่ง ถ้าทำสำเร็จ ได้รับสิ่งที่ตนเองต้องการก็จะเกิดความไว้วางใจ ถ้าไม่พัฒนา ก็จะเกิดความไม่เชื่อมั่น (Mistrust)
2. ความเป็นตัวของตัวเอง อีตระ (Autonomy) เกิดเมื่ออายุ 1-3 ปี แสดงความเป็นตัวของตัวเอง รู้สึกว่าตัวเองมีความสามารถพัฒนาการการประสานงานของกล้ามเนื้อพร้อมที่จะเดินและพูด ถ้าไม่พัฒนา ก็จะอาย ไม่กล้าทำอะไรต่อหน้าคนอื่น
3. ความคิดริเริ่ม (Initiative) เกิดเมื่ออายุ 4-5 ปี เริ่มทำตัวเป็นสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว พยายามเสาะหาหรือค้นคว้าให้ทราบขอบเขตความสามารถของตัวเอง สนใจกิจกรรมต่าง ๆ ของผู้ใหญ่ พยายามจะค้นคว้าทดลองสิ่งใหม่ๆ ถ้าไม่พัฒนา ก็จะเกิดความรู้สึกผิด (Guilt)
4. ความขยันและความรับผิดชอบต่องาน (Industry) เกิดเมื่ออายุ 6-12 ปี วัยนี้เริ่มสังคมมากขึ้น พัฒนาการวัยนี้จะขยันและสม่ำเสมอ เรียนรู้ความชำนาญในสิ่งใหม่ๆ ความสามารถทางสังคม รู้จักหน้าที่และความรับผิดชอบ ต้องการประสบความสำเร็จ ถ้าไม่พัฒนาจะเกิดความรู้สึกว่าอ่อนด้อย (Indentity)
5. ทำความรู้จักและความเข้าใจตนเอง (Indentity) เกิดเมื่ออายุ 13-17 ปี ระยะเวลาที่ร่างกายจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เพื่อนมีอิทธิพลมากขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและสถานะของตนเอง วัยนี้จะพยายามแสวงหาตัวเอง ถ้าไม่พัฒนาจะเกิดความสับสนไม่แน่ใจในตัวเอง (Identity diffusion)
6. ความใกล้ชิดสนิทสนมและความเป็นปึกแผ่น เกิดเมื่ออายุ 18-20 ปี วัยนี้เริ่มเป็นผู้ใหญ่ มีความใกล้ชิดสนิทสนม พอใจที่จะสัมพันธ์กันและกัน ถ้าไม่พัฒนาจะแยกตัวเองโดดเดี่ยว (Isolation)
7. วัยผู้ใหญ่ อายุ 20-35 ปี วัยนี้เติบโตเต็มที่ เจริญถึงขีดสุดภาวะ สามารถทำสิ่งต่างๆ (Generativity) พร้อมจะประกอบอาชีพ มีครอบครัว รับผิดชอบต่อลูกหลานคนอื่น ๆ ถ้าไม่พัฒนาจะเกิดความหมกมุ่น เบื่อหน่ายตัวเองและชีวิต

8. วัยชรา 35 ปี ขึ้นไป จะพัฒนาความมั่นคงสมบูรณ์ในชีวิต (Integrity) ถ้าไม่พัฒนาจะเกิดความหม่นหวังท้อถอยในชีวิต

3.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของเด็กปฐมวัย

ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความสำคัญและสนใจเรื่องเด็กปฐมวัย ซึ่งนักการศึกษาได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการเจริญเติบโตของเด็กในระยะปฐมวัย ไว้ดังนี้

3.3.1 แนวคิดของเฟรบบेल (Forbell) (ทัศนีย์ ภัทรนาวิก, 2534, น.26)

เฟรบบेल ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งการอนุบาล มีความเชื่อว่าครุฑจะส่งเสริมพัฒนาการธรรมชาติของเด็ก ให้เจริญขึ้นด้วยการกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์อย่างเสรี โดยใช้การเล่นและกิจกรรมเป็นเครื่องมือ เฟรบบेल เน้นกิจกรรมของเด็ก โดยถือว่าเด็กทุกคนมีความสามารถอยู่ภายใน ซึ่งจะแสดงออกเมื่อได้รับการสนับสนุน การเล่น กิจกรรมของเด็ก เฟรบบेल เน้นระเบียบการเตรียมตัวและขั้นตอนในการปฏิบัติมาก กิจกรรมอื่นที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ นิทาน เขาจะแต่งนิทานเป็นเรื่องของสัตว์เลี้ยง และความเป็นอยู่เหมือนคน ขณะเดียวกันก็ให้เด็กๆ รู้จักธรรมชาติของสัตว์ โดยการร้องเพลงและทำท่าเลียนแบบ

3.3.2 แนวคิดของ ดร.มอนเตอซอริ (Montessori) (ทัศนีย์ ภัทรนาวิก, 2534, น.26)

เป็นแพทย์และนักจิตวิทยาชาวอิตาลี มีความคิดเห็นในการให้เสรีภาพแก่เด็ก เพื่อแสวงหาความรู้ โดยปล่อยให้เด็กมีประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง และด้วยความสมัครใจ โดยถือความแตกต่างระหว่างบุคคล (individual differences) เป็นแนวทางในการปฏิบัติกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อเป็นการ ส่งเสริมเอกภาพของเด็ก เช่น กิจกรรมในห้องเรียนมอนเตอซอริ ได้ทำอุปกรณ์การสอนไว้เป็นประเภท ๆ ตามลักษณะกิจกรรมที่เด็กชอบ นอกจากนั้น มอนเตอซอริ ได้เน้น สุขภาพอนามัยของเด็กเป็นสำคัญ ได้จัดให้มีการตรวจสุขภาพ ชั่งน้ำหนัก วัดความสูง รอบอก รอบแขน รอบศีรษะ อย่างน้อยเดือนละครั้ง เพื่อศึกษาความเจริญเติบโต

3.3.3 แนวคิดของ Jean-Jacques Rousseau (ทัศนีย์ ภัทรนาวิก, 2534, น.27)

รุโซ ซึ่งให้เห็นถึงวิธีการเลี้ยงเด็กให้ใกล้ชิดกับธรรมชาติ หน้าที่ที่ยิ่งใหญ่ของการศึกษาคือ การค้นให้พบธรรมชาติของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรากฏในตัวเด็กและระดับประคองให้ดำเนินไปอย่างถูกวิธี รุโซ มีความเชื่อว่าหัวใจของการศึกษาคือ ชีวิตในครอบครัว พ่อและแม่ มีบทบาทสำคัญในการเลี้ยงดูบุตร รุโซได้วางแนวคิดไว้เป็นหลัก 4 ชั้น ของ

การพัฒนาเด็ก ชั้นแรกของพัฒนาการจะเป็นช่วง 5 ปีแรกของชีวิต ซึ่งให้ความสำคัญกับกิจกรรม ท่วงท่าร่างกาย

3.3.4 แนวคิดของ JOHANN PESTALOZZI (ทัศนีย์ ภัทรนาวิก, 2534, น.27)

PESTALOZZI มีความเชื่อในธรรมชาติของการเจริญเติบโตของเด็กเช่นเดียวกับพืช เขามีความเชื่อว่าเด็กทุกคนมีศักยภาพและความสามารถของตนเอง มีความแตกต่างกัน ในความสนใจความต้องการและอัตราในการเรียนรู้ ซึ่งเด็กจะต้องไม่ถูกบังคับให้เรียน ท่องจำ แต่จะต้องให้เวลาและประสบการณ์ต่างๆ เพื่อให้เด็กเกิดความเข้าใจและมีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

3.3.5 แนวคิดของ JOHN DEWEY (ทัศนีย์ ภัทรนาวิก, 2534, น.27)

DEWEY มีความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นสถาบันสังคม ซึ่งจะแสดงที่เหมาะสม และสมบูรณ์ให้เด็กเหมือนกับบ้าน ดังนั้น การศึกษาจึงหมายถึง ขบวนการของการมีชีวิตอยู่ในแต่ละวัน ไม่ได้หมายถึงการเตรียมตัวถึงชีวิตในอนาคต ดังนั้น โรงเรียนต้องทำหน้าที่เหมือนกับสังคม น้อยๆ และต้องการความร่วมมือแบบประชาธิปไตย การร่วมมือซึ่งกันและกัน ความเป็นมนุษย์ การตัดสินใจปัญหาาร่วมกัน และการจัดอาชีพที่เหมาะสม โดยเน้นความสนใจของนักเรียนเองเป็นใหญ่ DEWEY ให้ความเห็นว่าประสบการณ์จะเป็นเป็นตัวแปรรับความสมดุลระหว่างเด็กกับสิ่งแวดล้อม เขาได้เรียกร้องให้การเตรียมสภาพแวดล้อม เพื่อให้เด็กสามารถที่จะเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์ได้ด้วยตนเอง และจากเหตุผลที่ว่าการศึกษาเป็นวิถีทางของการมีชีวิต ประสบการณ์เบื้องต้นของเด็กควรเป็นประสบการณ์จริงมากกว่าที่จะเป็นการเรียนรู้จากตำรา ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นควรจะเป็น ประสบการณ์ตรง (Firsthand or Direct) เพื่อเป็นรากฐานที่จะสร้างความเข้าใจที่แท้จริง ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการค้นพบนั้น จะเป็นความรู้ที่จดจำไปได้ยาวนาน

3.3.6 พัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กปฐมวัย มีดังต่อไปนี้

3.3.6.1 พัฒนาการด้านร่างกาย

- กล้ามเนื้อใหญ่ เกี่ยวข้องกับความคล่องแคล่ว ว่องไว และความแข็งแรงของร่างกาย ได้แก่ การทรงตัว การใช้มือและแขน ความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกาย เราสามารถสังเกตได้ในขณะเด็กเล่น ออกกำลังกายกลางแจ้ง หรือร่วมกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ

- กล้ามเนื้อเล็ก เกี่ยวข้องกับความคล่องแคล่วในการใช้มือ และประสาทสัมผัสระหว่างสายตาและมือ ซึ่งสามารถสังเกตได้ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมศิลปะ เช่น ปั้น วาด ขยำ ฉีก ปะ ดัด พิมพ์ ร้อย ฯลฯ รวมทั้งการตบไล่ออกขนาดเล็ก และเล่นรูปตัดต่อ

ฯลฯ การส่งเสริมพัฒนาการด้านกตัญญูเด็ก จะส่งผลต่อพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็กในระดับ
ก่อนประถมศึกษาเป็นอย่างมาก

- อายุ 1 ปี
- เริ่มยืนได้เอง
  - เดินได้โดยการจูงแขน
  - สามารถใส่แขนขาลงในเสื้อ กางเกง ได้เมื่อช่วยแต่งตัวให้
  - ใช้นิ้วชี้สิ่งที่น่าสนใจได้
- อายุ 1 ปีครึ่ง
- เดินได้เองโดยไม่ต้องจูง
  - เริ่มหัดวิ่ง
  - เดินขึ้นบันไดได้โดยการจูง
  - นั่งเก้าอี้เล็กๆ ได้เอง
  - นั่งยองๆ ได้
  - เริ่มหัดเตะลูกบอลได้
- อายุ 2 ปี
- วิ่งได้อย่างดี
  - เตะฟุตบอลได้
  - โยนลูกบอลได้
  - ชี้บอกส่วนของอวัยวะร่างกายได้
  - ถอดเสื้อสวมหัวได้
- อายุ 3 ปี
- ปีนป่ายและกระโดดได้
  - เดินถอยหลังได้
  - ชี้วงกลมล้อถีบได้
  - ถอดเสื้อผ่าเองได้
  - กินอาหารเองได้
- อายุ 4 ปี
- เดินสลับขาขึ้นลงบันไดได้
  - กระโดดข้ามสิ่งของได้
  - กระโดดขาเดียวได้
  - เดินเขย่งปลายเท้าได้
  - แต่งตัวและถอดเสื้อผ่าได้
  - อาบน้ำเองได้
  - ล้างหน้าแปรงฟันเองได้

อายุ 5 ปี	<ul style="list-style-type: none"> -กระโดดสลัดขาได้ -กระโดดเชือกได้ -เดินเป็นจังหวะได้ -ยืนขาเดียวได้นานๆ -ความสามารถในการทรงตัวดี -เดินบนแผ่นกระดานแคบๆ ได้
อายุ 6 ปี	<ul style="list-style-type: none"> -กระโดดจากที่สูงได้ -กระโดดจากพื้นดินได้สูง 12 นิ้ว โดยใช้ปลายเท้า -เล่นฟุตบอลได้แบบเด็กโต -ความสามารถในการทรงตัวดีขึ้น สามารถเดินบนแผ่นกระดานได้แคบมาก
สูงขึ้น	

3.3.6.2 พัฒนาการด้านสังคม อารมณ์ และจิตใจ

พัฒนาการด้านนี้ยากที่จะแยกแยะแต่ละด้านได้อย่างแจ่มชัด เพราะมีความเกี่ยวพันกัน เพื่อให้เข้าใจได้โดยง่าย จึงจะยกตัวอย่างแต่ละด้านมากล่าวพอสังเขปดังนี้

- พัฒนาการด้านสังคม ได้แก่ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ซึ่งจะเป็นพื้นฐานในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น สามารถสังเกตได้จากการช่วยเหลือตนเองในการแต่งกาย ทำความสะอาดร่างกายหรือรับประทานอาหาร พัฒนาการด้านสังคมครอบคลุมถึงความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับผู้อื่น การให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือ การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น ซึ่งสามารถสังเกตได้ในขณะที่เด็กเล่นหรือทำงานร่วมกัน เช่น การเล่นต่อบล็อกร่วมกัน การเล่นบทบาทสมมติ

- พัฒนาการด้านอารมณ์ ได้แก่ การแสดงออกทางอารมณ์ เช่น ดีใจ สนุกสนาน โกรธ ตกใจ รวมทั้งการรับรู้อารมณ์ของตนเองและผู้อื่น การควบคุมอารมณ์ ซึ่งสามารถสังเกตได้ ในขณะที่เด็กเล่นกับผู้อื่นหรือทำกิจกรรม เช่น ในการทำกิจกรรมสร้างสรรค์ การฟัง นิทาน ซึ่งประทับใจการเล่นบทบาทสมมติ

- พัฒนาการด้านจิตใจ พัฒนาการด้านจิตใจมีความเกี่ยวข้องกับพื้นฐานทางจริยธรรม เช่น การให้ความรัก ความเอ็นดูเด็กที่เล็กกว่าหรือสัตว์เลี้ยงไม่รังแกเพื่อนหรือสัตว์ ไม่ทำลายสิ่งของของผู้อื่น ซึ่งอาจสังเกตได้ในการเล่นกัน หรือช่วยกันทำงาน การดูแลให้อาหารแก่สัตว์เลี้ยง ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เป็นต้น

3.3.6.3 พัฒนาการด้านสติปัญญา พัฒนาการด้านสติปัญญา แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่

- ภาษา ได้แก่ การแสดงออกถึงความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้ คำ การปฏิบัติตามคำขอ และการสนทนาโต้ตอบ ซึ่งสามารถสังเกตได้ในขณะที่เด็กสนทนาพูดคุยกับเพื่อนหรือกับครู การเล่นเกมบทบาทสมมติ

- ความคิดความเข้าใจ ได้แก่ การแสดงออกซึ่งความเข้าใจ เกี่ยวกับความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความพร้อมทางคณิตศาสตร์และธรรมชาติศึกษา เช่น สี รูปร่างคณิต ขนาด การนับจำนวน การสังเกต จุดจำ เปรียบเทียบ ลำดับ ฯลฯ ซึ่งสามารถสังเกตได้ในขณะที่เด็กทำกิจกรรมวงกลม เล่นเกมการศึกษา เล่นบล็อก

การพัฒนาเด็กปฐมวัย มีความสำคัญอย่างยิ่งและจำเป็นมาก เนื่องจากถ้าเด็กได้รับการเตรียมความพร้อมและพัฒนาการในทุก ๆ ด้านอย่างถูกต้องแล้ว จะทำให้เด็กเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์ กลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ แต่ถ้าเด็กถูกปล่อยปละละเลยไม่ได้รับความสนใจในการส่งเสริมพัฒนาการหรือเตรียมความพร้อมอย่างถูกต้อง ก็จะทำให้เด็กเจริญเติบโตไม่เต็มที่และด้อยคุณภาพ ส่งผลต่อการเป็นผู้ใหญ่ที่ไร้คุณภาพต่อไปได้

4. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

พัฒนาการเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้เด็กสามารถทำสิ่งต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยทั่วไปพัฒนาการจะดำเนินตามขั้นตอน แต่พัฒนาการของเด็กแต่ละคนมีอัตราแตกต่างกัน แม้เด็กคนเดียวกันก็มีพัฒนาการแต่ละด้านแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมของแต่ละคน

ความหมายของการประเมิน

การประเมิน เป็นการสะสมข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็ก เพื่อนำมาเป็นข้อมูล และตัดสินใจว่าเด็กมีพัฒนาการแต่ละด้านเป็นอย่างไร

การประเมินพัฒนาการ คือ การนำข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการมาสรุปเพื่อตัดสินใจ จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กแต่ละด้าน ขณะนี้มีกรยืนยันแน่ชัดแล้วว่าการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กปฐมวัยให้ได้ผลทุกด้านทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญานั้น ผู้สอนต้องรู้ว่าเด็กมีพัฒนาการอยู่ในระดับใด เพื่อจะได้จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็ก ประสบการณ์จึงต้องไม่ยากเกินไปหรือง่ายเกินไป ทั้งนี้เพื่อช่วยให้เด็กพัฒนาอย่างรวดเร็วที่สุดและได้ผล ดังนั้น ครูจึงต้องรู้วิธีการประเมินพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก โดยทำการสังเกตพฤติกรรมของเด็กเป็นระยะๆ อยู่เสมอจนสามารถสรุปได้ว่าเด็กมีพัฒนาการอยู่ในระดับใด เพื่อสามารถจัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับความสามารถของเด็ก

4.1 จุดมุ่งหมายของการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

- เพื่อเป็นการตรวจสอบว่า เด็กที่อยู่ในความรับผิดชอบของเรามีพัฒนาการทุกด้านเหมาะสมกับวัยหรือไม่
- เพื่อให้พี่เลี้ยง และผู้ปกครอง ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ได้ทราบข้อบกพร่องหรือข้อที่ควรช่วยส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
- เป็นการประเมินผลการจัดกิจกรรมของพี่เลี้ยงว่าตรงกับจุดมุ่งหมายในการพัฒนาเด็กหรือไม่

4.2 ความสำคัญของ การประเมินพัฒนาการ

ในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก โดยเหมาะสมและครอบคลุม ต้องอาศัยการประเมินพัฒนาการเพื่อรู้ระดับความสามารถแต่ละด้านของเด็กแต่ละคน นอกจากนี้ยังช่วยให้รู้ว่าเด็กส่วนมากมีพัฒนาการด้านใดใกล้เคียงกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการจัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับกลุ่ม ดังนั้นการประเมินพัฒนาการจึงช่วยให้แนวทางในการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

4.2.1 กระบวนการประเมินพัฒนาการ

ในการประเมินพัฒนาการต้องดำเนินตามขั้นตอน 4 ขั้น คือ ศึกษาพฤติกรรมเด็กบันทึกและสรุปพฤติกรรมเด็ก บันทึกแบบประเมินพัฒนาการ และพิจารณาจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก

4.2.2 วิธีการประเมินพัฒนาการ

1. การสังเกต ได้ผลดีที่สุด มีความเที่ยงตรงประมาณ 80 %
2. การสัมภาษณ์ สทนทนา พูดคุย

3. การปฏิบัติจริง จากการเล่นตามมุม เล่นบทบาทสมมติ การประเมิน พัฒนาการเด็กจะถูกประเมินโดยวิธีการสังเกต มิใช่โดยการให้เด็กทำแบบทดสอบ การระดมผลงานเด็กแต่ละคนจะช่วยให้เก็บข้อมูลอย่างเป็นระเบียบ ข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการสังเกตและรวบรวม เก็บไว้ในแฟ้มผลงานของเด็กที่ละเอียดที่ละเอียดตลอดปี สิ่งนี้จะช่วยให้พ่อแม่และผู้ดูแลเด็กมองเห็น พัฒนาการของเด็กได้ชัดเจน

4.4.3 ประโยชน์ของการสังเกตพฤติกรรม

1. ได้ทราบพฤติกรรมเด็กในภาพที่การกระทำของเด็กเป็นไปตามธรรมชาติ
2. สามารถใช้กับเด็กได้ทุกกลุ่มอายุ ตั้งแต่เด็กอ่อน - อายุ 6 ปี
3. วิธีการไม่ยุ่งยาก ไม่ต้องใช้เครื่องมืออื่นๆ
4. ช่วยให้ได้พฤติกรรมของเด็กที่ละเอียดยิ่งขึ้น

4.4.4 พฤติกรรมของเด็กที่น่าสังเกต

1. พฤติกรรม หรือลักษณะประจำตัวของเด็ก เช่น การรับประทานอาหาร การนอน การขับถ่าย
2. พฤติกรรมที่แตกต่างไปจากนิสัยปกติของเด็กทั่วไป เช่น กัดเล็บ ดูคนหัว ซึมเศร้า ไม่ร่าเริง
3. พฤติกรรมที่เด็กแสดงออกซ้ำๆ เช่น กระพริบตาถี่ๆ อาเจียนบ่อยๆ เสียงแหบ ตัวสั่น ฯลฯ
4. พฤติกรรมที่แสดงให้เห็นความสามารถพิเศษของเด็ก เช่น เลี้ยงดั่ง ว่องไว ชุกชวน
5. พฤติกรรมหรืออาการซึ่งเป็นเครื่องชี้ถึงข้อบกพร่อง หรือผิดปกติของเด็กทางร่างกาย อารมณ์ และสังคม เช่น พุดไม่ชัด ร้องไห้ง่าย โกรธง่าย ซึมโหม ฯลฯ

เด็กวัยนี้ยังไม่สามารถเข้าใจตนเองพอที่จะบอกเล่าความต้องการ ความรู้สึกอันแท้จริงให้ผู้ใหญ่เข้าใจ ดังนั้น ที่เลี้ยงจึงจำเป็นต้องใช้วิธีสังเกต เพื่อศึกษาข้อบกพร่องของเด็กในการหาทางแก้ไขและศึกษาข้อดีของเด็กเพื่อส่งเสริมให้เด็กพัฒนาไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

4.4.5 อาการ หรือพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นได้ว่าเด็กมีข้อบกพร่อง

4.4.5.1. ความบกพร่องทางสายตา

- ดูหนังสือหรือภาพচিতตาหรือห่างตามากเกินไป
- ตาเข ชมวดคิ้วเวลามอง
- ขี้ตาบ่อยๆ ตาแดง ตานวม

- มีนคีรีระะ ปวดคีรีระะ คลื่นไส้บ่อยๆ

4.4.5.2. ความบกพร่องทางการได้ยิน

- ต้องหันศีรษะ เพื่อฟังเสียง
- การออกเสียงผิดพลาด
- ไม่เข้าใจคำถาม
- ทำท่างงหรือไม่เข้าใจเมื่อมีคนพูดด้วย

4.4.5.3. ความบกพร่องในการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย

- ท่าทางการทรงตัวไม่ถูกต้อง
- ตัวสั่น เวลายืนนิ่งๆ
- ข้อต่อแข็งเคลื่อนไหวไม่คล่องแคล่ว
- แขนขามีขนาดแตกต่างกันจนเห็นได้ชัด

4.4.5.4. การบริโภคไม่ถูกหลักโภชนาการ หรือขาดอาหาร

- บริเวณใต้ตาบวม
- ท้องป่อง
- ไม่สดชื่น ไม่มีกำลัง
- เล็บ ผม ผิวหนัง ด้านไม่เป็นเงาหรือผิว ผมแห้งเป็นเกล็ด เป็นขุย

4.4.5.5 ความบกพร่องในทางการพูด

- ออกเสียงควบกล้ำไม่ชัด
- พูดไม่คล่อง เสียงสั้น พูดซ้ำ พูดไม่ต่อเนื่อง
- พูดไม่ชัด
- พูดผิดเสียง ไม่ออกเสียงตามตัวอักษร

4.4.6 วิธีการสรุปผลในแบบประเมินพัฒนาการ

4.4.6.1. ที่เลี้ยงสังเกตพฤติกรรมเด็กในความรับผิดชอบเป็นระยะ สม่ำเสมอ อาจแบ่งสังเกตวันละ 5 คน แล้วบันทึกไว้ในแบบบันทึกของตน

4.4.6.2 การสังเกตควรกระทำซ้ำๆ เพื่อให้เห็นข้อเท็จจริง

4.4.6.3 สามารถสังเกตได้ทุกกิจกรรม เช่น กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ ดูพัฒนาการด้าน ร่างกาย การปฏิบัติตามคำสั่ง กิจกรรมสร้างสรรค์ ดูพัฒนาการด้านอารมณ์ สติ ปัญญา ความสนใจ

สมารถในการทำงาน กิจกรรมกลางแจ้ง การเล่นเสรี คูพัฒนาการด้านสังคม การแก้ปัญหา

4.4.6.4 การเขียนความเห็น ควรเขียนในเชิงบวก ที่เป็นข้อดีของเด็กก่อน หากมีพฤติกรรมที่เป็นปัญหา ควรเขียนสั้นๆ และหาโอกาสชี้แจงกับผู้ปกครอง

4.5 การวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย

Schweinhardt (1993 : 29 - 30) ได้กล่าวไว้ว่าในแรกเริ่มเดิมทีนั้นปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจของพ่อแม่ ผู้ปกครองที่ส่งเด็กเข้าเรียนชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาลนั้นเกิดขึ้นเพราะต้องการผู้ดูแลเด็กที่ไว้เนื้อเชื่อใจได้ใน ระยะต่อมาพ่อแม่ ผู้ปกครองเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องส่งลูกเข้าเรียนในชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาล เพราะมีความเชื่อว่าครูสามารถจัดสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดพัฒนาการ การเรียนรู้ที่ดีได้ ด้วยเหตุนี้ความจำเป็นในการจัดให้มีการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยจึงได้เริ่มมีขึ้น

โดยส่วนใหญ่แล้ว พ่อแม่ ผู้ปกครองต้องการให้มีการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็ก เนื่องจากต้องการทราบว่าลูกของตนเรียนรู้อะไรบ้างและตนเองสามารถที่จะช่วยกระตุ้นลูกให้เกิดพัฒนาการ การเรียนรู้ที่ดีได้อย่างไร โดยทั่วไปแล้วครูเห็นถึงความจำเป็นที่ต้องให้มีการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยนั้น เนื่องจากต้องการทราบถึงพัฒนาการของเด็กเพื่อจะช่วยในการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเด็กของตน ในด้านผู้บริหารโรงเรียนนั้น ต้องการให้มีการวัดและประเมินผลพัฒนาการในเด็กปฐมวัย เพราะต้องการที่จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมครูในการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนให้เหมาะสมกับเด็กของตน

4.5.1 ประเภทของการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัย

Almy และ Qenishi (1979 : 183-186) ได้แบ่งการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็น 2 ประเภท คือ

1. การประเมินผลพัฒนาการเด็ก (Developmental Assessment)
2. การประเมินผลเชิงพฤติกรรม (Behavioral Assessment)

ในการประเมินผลพัฒนาการเด็ก (Developmental Assessment) นั้น ครูจะคำนึงถึงความเป็นเอกัตบุคคลของเด็ก (Individual Differences) เป็นหลัก เด็กแต่ละคนมีความต้องการและการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ครูจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจกับเด็ก ศึกษาวิธีการเรียนรู้และความต้องการที่แตกต่างกันของเด็กแต่ละคน การวัดผลจะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครูที่เลือกใช้วิธีการวัดและประเมินผลวิธีนี้มีจุดประสงค์ที่จะจัดสภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้นพัฒนาการและการเรียนรู้ในเด็ก

ในการประเมินผลพัฒนาการเด็กนั้น ครูจะไม่ได้ดูแต่เฉพาะพฤติกรรมที่ครูคาดหวังไว้เท่านั้นแต่จะครอบคลุมไปถึงกระบวนการคิด การเรียนรู้ และความรู้สึกของเด็กด้วย การประเมินผลโดยวิธีนี้มีความยืดหยุ่นสูง อย่างไรก็ตาม ถ้าครูผู้สอนไม่มีความรู้ ความเข้าใจในพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ไม่สามารถที่จะปรับวิธีการวัดและประเมินผลวิธีนี้ให้เข้ากับกระบวนการเรียนการสอนของตนได้ การประเมินผลโดยวิธีนี้ก็อาจมีผลเสียอย่างมหันต์ได้เช่นกัน ในทางกลับกันถ้าครูผู้สอนเข้าใจกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็ก เต็มใจที่จะเรียนรู้ไปพร้อมกับเด็ก วิธีการวัดและประเมินผลแบบนี้ก็จะให้ประโยชน์อย่างมากต่อทั้งครูผู้สอนและเด็ก

ในการประเมินผลเชิงพฤติกรรม (Behavioral Assessment) นั้น ครูจะกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตนต้องการให้เด็กบรรลุ โดยครูจะยึดหลักจากพฤติกรรมที่ตนคิดว่าเป็นพฤติกรรมที่ควรจะต้องพัฒนาให้เกิดขึ้นในเด็กแต่ละวัย แต่ละระดับชั้น จุดประสงค์ของการวัดและประเมินผลโดยวิธีนี้อยู่ที่ความตั้งใจของครูที่จะสอนให้เด็กบรรลุถึงจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ตนกำหนดไว้หรือหลักสูตรกำหนดไว้วิธีการวัดและประเมินผลชนิดนี้พฤติกรรมของครูและนักเรียนจะถูกกำหนดไว้ล่วงหน้า ข้อเสียของวิธีการวัดและประเมินผลแบบนี้คือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ครูตั้งไว้นั้น อาจจะไม่เหมาะสมกับกระบวนการเรียนรู้ของเด็กที่เกิดขึ้นจริง ยกตัวอย่างเช่น ครูต้องการที่จะทราบว่าเด็กเข้าใจความหมายของคำที่อ่านได้หรือเปล่า จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ครูตั้งไว้คือเด็กสามารถที่จะเคลื่อนไหวหลายตาโดยพร้อมเพรียงกันจากด้านหนึ่งในระยะห่าง 18 นิ้ว

ในตัวอย่างข้างต้นนี้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่ครูตั้งไว้นั้นไม่สัมพันธ์กับสิ่งที่ครูต้องการจะวัดและประเมินในที่นี้คือ ความสามารถและความเข้าใจในการอ่านของเด็ก ยิ่งกว่านั้นเด็กที่ไม่สามารถบรรลุจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมในข้อนี้มันอาจจะมีคามผิดปกติด้านอื่น ซึ่งไม่สัมพันธ์กับความเข้าใจในการอ่านของเด็ก

ผู้มีบทบาทในการประเมินผลเด็กปฐมวัย

ในการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยนั้น สิ่งแรกที่ควรตระหนักถึงคือวัตถุประสงค์ในการวัดและประเมินผลเด็ก ในสถานการณ์โดยทั่วไปแล้ว ครูมักพบว่าวัตถุประสงค์ในการวัดและประเมินผลพัฒนาการ เด็กถูกกำหนดมาแล้ว ครูจำเป็นที่จะต้องพิจารณาว่าวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้นมีความสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนของตนหรือเปล่า วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นครอบคลุมพัฒนาการเด็กทุกด้านหรือเปล่า

Almy และ Qenishi (1979 : 187 -189) ได้ให้ข้อคิดว่ากลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญต่อการกำหนดวัตถุประสงค์ในการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยนั้น ควรประกอบด้วยบุคคลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- พ่อแม่ ผู้ปกครอง เป็นบุคคลสำคัญในการมีส่วนร่วมกำหนดวัตถุประสงค์ต่างๆ ไปในการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็ก พ่อแม่ ผู้ปกครองถือเป็นบุคคลหนึ่งที่อยู่ใกล้ชิดเด็กอย่างดีที่สุด ความปรารถนาและความคาดหวังของพ่อแม่มีส่วนสำคัญในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อให้เกิดพัฒนาการและการเรียนรู้ในเด็ก ก่อนเปิดภาคการศึกษา ครูประจำชั้นควรมีการพบปะ พูดคุยกับพ่อแม่ ผู้ปกครองถึงความต้องการ ความคาดหวังของพ่อแม่ที่มีต่อเด็กเพื่อตัวครูประจำชั้นจะได้มีการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่พ่อแม่และตนเองตั้งไว้

- ครูประจำชั้น ถือเป็นบุคคลสำคัญที่สุดอีกผู้หนึ่งที่มีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์ต่างๆ ไปในการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็ก เมื่อครูประจำชั้นพบปะและรับฟังความคิดเห็นของพ่อแม่ ผู้ปกครองแล้ว ครูประจำชั้นจะต้องพิจารณาว่าความคาดหวังและความต้องการของพ่อแม่ ผู้ปกครองนั้นสอดคล้องกับสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นรอบตัวเด็กหรือไม่ ยิ่งกว่านั้นครูประจำชั้นจะต้องคำนึงว่าความต้องการ ความคาดหวังของพ่อแม่ ผู้ปกครองสอดคล้องกับพัฒนาการ การเรียนรู้ของเด็กในแต่ละวัยหรือไม่ ครูประจำชั้นจำเป็นต้องอธิบายให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองว่า ถ้าความคาดหวัง ความต้องการของพ่อแม่ ผู้ปกครองไม่สอดคล้องกับพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก ก็จะทำให้เกิดผลเสียตามมา

- ตัวเด็กเอง ในระดับชั้นเด็กเล็กและชั้นอนุบาลนั้น ครูผู้สอนอาจพบว่าเด็กส่วนใหญ่ไม่สามารถบอกถึงความต้องการและความคาดหวังที่เด็กมีต่อตนเองได้ อย่างไรก็ตามในกรณีเช่นนี้ ครูประจำชั้นสามารถใช้เทคนิคการสังเกตเพื่อดูว่าเด็กแต่ละคนเหมาะสมกับกระบวนการเรียนการสอนแบบไหน เพื่อตนเองจะได้ปรึกษากับพ่อแม่ ผู้ปกครองและผู้บริหารโรงเรียนในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในเด็กต่อไป

- คณะผู้บริหารโรงเรียน ประกอบด้วย ครูใหญ่ ผู้ช่วยครูใหญ่และฝ่ายวิชาการโรงเรียน ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานและสร้างความสัมพันธ์อันดีให้เกิดขึ้นระหว่างครูและผู้ปกครอง

อย่างไรก็ตาม การกำหนดวัตถุประสงค์โดยทั่วไปของการวัดผลพัฒนาการเด็กอย่างกว้างๆ นั้น ครูประจำชั้น ผู้บริหารโรงเรียน และพ่อแม่ผู้ปกครองพึงระลึกไว้เสมอว่า วัตถุประสงค์ที่ตนเองตั้งไว้ควรมีความยืดหยุ่นโดยคำนึงถึงตัวเด็กเป็นหลัก วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นสามารถเปลี่ยนแปลงแก้ไขได้ตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอนพัฒนาการและสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก

การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการ (Checklist) เป็นวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยให้คุณสามารรถเข้าใจพฤติกรรมเด็กได้ดีขึ้น ในการใช้แบบประเมินผลพัฒนาการนั้น ครูประจำชั้นจะต้องตั้งวัตถุประสงค์ไว้ว่าต้องการจะศึกษาอะไร หลังจากนั้นก็นำมาสร้างแบบประเมินผลพัฒนาการโดยอาศัยทฤษฎีพัฒนาการเป็นหลัก การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการให้ผลดีที่สุด ถ้ามีการใช้ควบคู่กับการสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างมีระบบ การใช้แบบประเมินผลพัฒนาการช่วยประหยัดเวลาครูประจำชั้นได้มาก ในกรณีที่ครูประจำชั้นไม่มีเวลามากนัก แต่ในขณะเดียวกันถ้าใช้แบบประเมินผลพัฒนาการแต่เพียงอย่างเดียว ครูประจำชั้นก็ไม่อาจทราบถึงรายละเอียดของพฤติกรรม พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ข้อที่ควรระมัดระวังอีกอย่างในการใช้แบบประเมินผลพัฒนาการก็คือ ครูมีแนวโน้มที่จะตรวจสอบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นของเด็กให้อยู่ในช่วงกลางมากกว่าที่จะเป็นช่วงต่ำสุดหรือสูงสุด

การเขียนบันทึกประจำวันหรือเรื่องราวสั้นๆ (Anecdotes) การเขียนเรื่องราวสั้นๆ เกี่ยวกับตัวเด็ก จัดเป็นอีกวิธีการหนึ่งซึ่งช่วยให้คุณสามารรถเห็นภาพพจน์ของเด็กโดยส่วนรวมได้เป็นอย่างดี ครูอาจเขียนเรื่องราวสั้นๆ เกี่ยวกับตัวเด็กจากเหตุการณ์ที่มีความหมายทั้งกับตัวครูและตัวเด็ก ในการเลือกเหตุการณ์ที่นำมาเขียนนั้นจะบ่งบอกถึงการให้ความสำคัญของครูต่อพฤติกรรมเด็ก

การสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างมีระบบ (Systematic Observation) โดยทั่วไปครูมักจะสังเกตพฤติกรรมของเด็กที่ตนสอนอยู่เป็นประจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูชั้นเด็กเล็กหรือชั้นอนุบาลซึ่งจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติ และลักษณะนิสัยของเด็กแต่ละคน เพื่อจะได้จัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่อพัฒนาการการเรียนรู้ของเด็ก ดังนั้นการสังเกตจึงไม่ใช่เรื่องยากเพราะเป็นสิ่งที่คุณปฏิบัติกันเป็นกิจวัตรประจำวันอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าคุณจะได้ทำการสังเกตพฤติกรรมของเด็กดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่การสังเกตจะสมบูรณ์แบบ ถูกต้องและน่าเชื่อถือเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับคุณภาพของการสังเกต ประสบการณ์และความชำนาญในการสังเกตของครูรวมถึงความสามารถในการวินิจฉัยข้อมูลในการสังเกต

การสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างมีระบบนั้นเป็นการสังเกตในสถานการณ์ปกติ ไม่มีการควบคุมตัวแปรหรือเงื่อนไขต่างๆ ในสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็ก ในการสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างมีระบบนั้นครูแบ่งขั้นตอนของการสังเกตเป็น 3 ขั้นตอน คือ

- การบันทึกเหตุการณ์ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง
- การบันทึกความรู้สึกและความคิดเห็นส่วนตัว
- การตีความและแปลความหมายตลอดจนการสรุปถึงพฤติกรรม การเรียนรู้ของเด็ก

จากข้อมูลที่ได้จากการสังเกต

การใช้การสังเกตพฤติกรรมเด็กอย่างมีระบบควรใช้ควบคู่ไปกับวิธีการวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กแบบอื่นๆ เสมอ

การเก็บรวบรวมผลงานเด็ก (Portfolios) ผลงานเด็กเป็นรูปที่เด็กวาดหรือระบายสี ผลงานทางศิลปะต่างๆ งานเขียนของเด็กและงานทางคณิตศาสตร์ของเด็กเป็นส่วนหนึ่ง que แสดงให้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้พัฒนาการและความก้าวหน้าของเด็ก ผลงานต่างๆ เหล่านี้ ครูสามารถเก็บรวบรวมไว้เพื่อดูพัฒนาการและความก้าวหน้าของเด็กในระหว่าง

การวัดและประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นทั้งต่อตัวครู ผู้ปกครองและเด็ก ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวเด็ก ข้อดีต่อพ่อแม่ผู้ปกครอง คือ ทราบว่าเด็กของตนมีพัฒนาการและการเรียนรู้อย่างไร เข้าใจเด็กได้ดีขึ้น เพื่อจะได้ให้ความร่วมมือกับครูในการจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ของเด็กต่อไป สำหรับข้อดีต่อเด็กนั้นมีอย่างมหันต์ ถ้าครูและผู้ปกครองรู้จักนำการวัดและประเมินผลมาใช้อย่างถูกวิธี โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นกับตัวเด็กเป็นหลัก เด็กจะตระหนักในความรู้ความสามารถ และพัฒนาการของตน เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง อันจะพัฒนาให้เกิดความมั่นใจในตนเองต่อไป

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ไม่มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยตรง แต่มีผู้ศึกษาด้านงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กก่อนวัยเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งพิจารณาว่าจะเป็นประโยชน์ในการศึกษาครั้งนี้

5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเด็กก่อนวัยเรียน

เฉลิมพล ต้นตกุล (2521) ได้ทำการศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญาและการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของเด็กก่อนวัยเรียนในเขตการศึกษา 3 พบว่า ปัจจัยฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว ระดับการศึกษา ระดับอาชีพของพ่อแม่ และวิธีการอบรมเลี้ยงดูที่ต่างกัน เด็กจะมีสติปัญญาและความสามารถในการแก้ปัญหาต่างกัน

ฉวีวรรณ วรศรี (2522) ได้ศึกษาบทบาทของพี่เลี้ยงต่อการพัฒนาความสามารถด้านการช่วยเหลือตนเองของเด็กก่อนวัยเรียน พบว่า บทบาทของพี่เลี้ยงเด็ก มีผลต่อความสามารถของเด็กก่อนวัยเรียนในหมวดการเข้าสังคมมากที่สุด รองลงมาคือ การช่วยเหลือตนเองและการรับประทานอาหาร

น.ส.สุวิมล ธรรมลิขิตกุล (2529, น.80) ได้ทำการศึกษาในเรื่องการจัดกิจกรรมในการพัฒนาเด็กเล็ก ศึกษาเฉพาะกรณี หมู่บ้านหัวดง ต.พระเสาร์ อ.มหาชนะชัย จ.ยโสธร พบว่าผู้ดูแลเด็กยังขาดความรับผิดชอบในหน้าที่อีกมาก รวมทั้งยังได้รับการฝึกอบรมในเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัด กิจกรรมน้อยมาก ดังนั้นสมควรที่หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการนี้จะได้มีการจัด

ฝึกอบรมผู้ดูแลเด็ก เพื่อให้เข้าใจถึงบทบาท หน้าที่ อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง จะทำให้ผู้ดูแลเด็กมีความรู้ในเรื่องต่างๆ มากขึ้น รวมถึงจะช่วยกระตุ้นให้ผู้ดูแลเด็กได้มีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ด้วย

5.2 งานวิจัยเกี่ยวข้องกับศูนย์เด็กก่อนวัยเรียน

จุฑา มนต์ไพบุลย์ (2522) พบว่าผู้ปกครองที่อาศัยบริการสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน จะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าจ่ายค่าตอบแทนผู้ดูแลบุตร

โกวิทย์ โจรนิจรินทร์ (2523) ได้ศึกษาโครงการศึกษาการจัดบริการสังคมในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ศูนย์บริการสาธารณสุข 15 สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร พบว่าศูนย์เด็กก่อนวัยเรียนมีวัตถุประสงค์เพื่อลดปัญหาสุขภาพอนามัยการเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของเด็ก และแก้ปัญหาสังคมเกี่ยวกับการไม่มีผู้อบรมเลี้ยงดูเด็ก เมื่อบิดามารดาออกไปทำงานนอกบ้าน

สุมาลี โชคสมุท (2527) ได้ทำการศึกษาที่ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ บ้านหนองบางกอม ต.ด้านม่วงคำ กิ่งอำเภอโคกศรีสุพรรณ จ.สุพรรณบุรี พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานดังนี้คือ ด้านที่เลี้ยงเด็กหรือผู้ดูแลเด็ก พบว่า ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงาน บางคนไม่เคยผ่านการอบรมมาก่อน ทำให้ไม่สามารถดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายในบางส่วนได้ ด้านกฎ ระเบียบข้อบังคับ พบว่ายังขาดวัตถุประสงค์และหลักสูตรที่ชัดเจน ทำให้ผู้ดูแลเด็กไม่เข้าใจว่าจะสอนอะไร อย่างไร และทำให้เด็กทำอะไรบ้าง

สุนีย์ อเนกพิพัฒน์ (2529) ได้ศึกษาการจัดบริการสังคมในสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันของเอกชนในกรุงเทพมหานคร พบว่าสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันของเอกชนจัดบริการให้การเลี้ยงดูเป็นสำคัญ และบางส่วนเน้นประสิทธิภาพของการเตรียมเด็กก่อนเข้าเรียน และในด้านสุขภาพอนามัยไม่ได้กำหนดให้มีการตรวจสุขภาพเด็ก เนื่องจากขัดข้องด้านบุคลากรทางการแพทย์

ทัดดาว ลออโรจน์วงศ์ (2532, น.(8)-(9)) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่าเด็กจำนวนมากไม่เคยผ่านการฝึกอบรม ทำให้ผู้ดูแลเด็กบางส่วนขาดความมั่นใจในตนเอง และเข้าใจในบทบาทหน้าที่ตลอดจนหลักการดำเนินงานของศูนย์ฯ ไม่ชัดเจน ดังนั้นจึงได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ควรสนับสนุนให้ผู้ดูแลเด็กทุกคนได้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งก่อนและระหว่างประจำการ เพื่อให้ผู้ดูแลเด็กมีความรู้ ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และมีความรู้และประสบการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกหลักวิชาการ ในกรณีที่ยังไม่สามารถส่งผู้ดูแลเด็กเข้าฝึกอบรมได้ จังหวัดควรจัดการประชุมนิเทศให้กับผู้ดูแลเด็กก่อนเริ่มปฏิบัติงาน และให้นักวิชาการเข้าไปชี้แนะอย่างใกล้ชิด เพื่อสร้างความเชื่อมั่นในตนเองให้กับผู้ดูแลเด็ก

กองสังคมสงเคราะห์ สำนักสวัสดิการสังคม กรุงเทพมหานคร (2535, น.84)

ได้รายงานผลการวิจัยเรื่อง ผลการดำเนินกิจกรรมศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่กรุงเทพมหานครให้การสนับสนุนศึกษาเปรียบเทียบระหว่างศูนย์ที่ตั้งอยู่ในชุมชนแออัดกับชุมชนชานเมือง พบว่าการสนับสนุนที่จะช่วยให้การดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ผลดีนั้น ผู้ดูแลเด็กในชุมชนแออัดส่วนใหญ่ร้อยละ 32 เห็นว่า ผู้ปกครองเด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น แต่ผู้ดูแลเด็กในชุมชนชานเมืองส่วนใหญ่ร้อยละ 46.2 เห็นว่าหน่วยงานภายนอกควรให้การสนับสนุนเพิ่มขึ้น ผู้ดูแลเด็กได้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ ควรปรับปรุงสถานที่ตั้งศูนย์ให้มีสภาพดีขึ้น เพิ่มเงินเดือนและสวัสดิการแก่ผู้ดูแลเด็กขึ้น จัดอบรมเพื่อเพิ่มทักษะก่อนและระหว่างการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่ควรติดตามการทำงานมากขึ้น กรรมการและผู้ปกครองควรเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมากขึ้น

บทที่ 3 การดำเนินการศึกษา

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Exploratory Research) เพื่อค้นหาและรวบรวม ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาชั้นจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนาการ ตลอดจนนำไปกำหนดเป็นแนวทางในการสร้างแบบรายงานพัฒนาการเด็กที่มีมาตรฐาน และเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงการดำเนินงานของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ให้มีมาตรฐานในการอบรมเลี้ยงดูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การศึกษา การประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย ได้ดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการฝึกอบรม
3. การรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ เด็กปฐมวัยอายุ 2-5 ปี ที่เข้ารับการอบรมเลี้ยงดูในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ในกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง

กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ใช้วิธีสุ่มแบบเจาะจงเพื่อให้สะดวกต่อการนิเทศและติดตามผล ได้แก่สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ในเขตกรุงเทพมหานคร คือ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กบ้านราชวิถี สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กพล.ต.ท.โชติ - นางขุบ โชติชนาภิบาล และสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กดินแดง จำนวนเด็ก 140 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้มี 2 ชุด ดังนี้

- 2.1 แบบรายงานพัฒนาการเด็กปฐมวัย อายุ 2-5 ปี
- 2.2 คำชี้แจงการใช้แบบรายงานพัฒนาการเด็ก

3. วิธีการศึกษาและสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

3.1 ศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) ได้แก่ เอกสาร บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย เอกสารงานวิจัยทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ ตลอดจนรายงานการประชุม รายงานผลการปฏิบัติงานของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัย

3.2 กฎหมาย ระเบียบวิธีปฏิบัติ

3.3 ศึกษาแนวทางการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัยของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ

3.4 กำหนดขอบเขตเนื้อหา ที่จะนำมาสร้างแบบรายงานพัฒนาการเด็กปฐมวัย

3.5 สร้างแบบประเมินผลโดยยึดพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่สามารถสังเกตได้ชัดเจน เพื่อให้พี่เลี้ยงเด็กสามารถประเมินได้อย่างถูกต้อง

3.6 นำรายการพัฒนาการของเด็กแต่ละระดับอายุ มาจัดทำเป็นรายการประเมินพัฒนาการ โดยแยกเป็น 4 กลุ่มอายุ ดังนี้

ชุดที่ 1 การประเมินพัฒนาการของเด็กอายุ 2-3 ปี

ชุดที่ 2 การประเมินพัฒนาการของเด็กอายุ 3-4 ปี

ชุดที่ 3 การประเมินพัฒนาการของเด็กอายุ 4-5 ปี

3.7 การประเมินพัฒนาการของเด็กแต่ละกลุ่มอายุ ได้แบ่งเป็นหัวข้อ ดังนี้

- พัฒนาการด้านร่างกาย
- พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ และสังคม
- พัฒนาการด้านสติปัญญา

3.8 จำนวนรายการที่ทำการประเมิน แต่ละระดับช่วงอายุจะไม่เท่ากัน เนื่องจากเด็กแต่ละระดับอายุมีพัฒนาการแตกต่างกัน จึงได้กำหนดจำนวนรายการพัฒนาการเด็กให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะ ของเด็กและสะดวกต่อพี่เลี้ยงเด็กที่จะทำการสังเกตพฤติกรรมเด็กก่อนทำการประเมิน ดังนี้

ระดับอายุ 2-3 ปี มีจำนวน 10 รายการ

ระดับอายุ 3-4 ปี มีจำนวน 12 รายการ

ระดับอายุ 4-5 ปี มีจำนวน 15 รายการ

3.9 นำแบบประเมินผลพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาและความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในการประเมินผล ผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 ท่าน คือ

ดร.วรรณาท รักสกุลไทย ผู้อำนวยการแผนกอนุบาลโรงเรียนเกษมพิทยา
 ผศ.ดร.พัชรี ผลโยธิน อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยสุโขทัย
 ธรรมมาธิราช

อาจารย์นิตินันท์ วิชิตชลชัย ผู้จัดการโรงเรียนอนุบาลอีรชชาติ

3.10 นำแบบประเมินผลที่ผู้เชี่ยวชาญ ทั้ง 3 ท่าน ตรวจสอบพิจารณาแก้ไข ปรับปรุงตามคำแนะนำ และนำไปทดลองสังเกตพฤติกรรมของเด็กปฐมวัยที่เข้ารับการเลี้ยงดูใน สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กบ้านราชวิถี จำนวน 20 คน เพื่อนำผลมาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง

3.11 จัดทำแบบประเมินผลพัฒนาการเด็กฉบับสมบูรณ์ที่มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ข้อมูลแรกเข้าของเด็ก ข้อมูลด้านสุขภาพอนามัย บันทึกการเจริญเติบโตและบันทึกความคิดเห็น ของพี่เลี้ยงเด็กและหัวหน้าสถานรับเลี้ยงเด็กเพื่อให้เหมาะสมกับการทดลองใช้จึงกำหนดให้ใช้ชื่อ "รายงานพัฒนาการเด็ก"

3.12 กำหนดแผนปฏิบัติการทดลองใช้แบบรายงาน และการนิเทศติดตามผลใน สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร ทั้ง 3 แห่ง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ระหว่าง เดือนตุลาคม 2543 - กันยายน 2544 โดยดำเนินการ ดังนี้

4.1 ประชุมชี้แจงโครงการทดลองใช้แบบรายงานพัฒนาการเด็กในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องและพี่เลี้ยงเด็กของสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก ของกอง สงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น ในเขตกรุงเทพมหานคร

4.2 อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสังเกตพฤติกรรมและการประเมินพัฒนาการแก่พี่ เลี้ยงเด็กและหัวหน้าสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก

4.3 ทดลองใช้แบบรายงานพัฒนาการเด็กในสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กเป็นระยะ เวลา 1ปี

4.4 ติดตามผลการทดลองใช้แบบรายงานพัฒนาการเด็ก

4.5 รวบรวมและสรุปผลการทดลองใช้

4.6 ประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อพิจารณาปรับปรุงแบบรายงานให้สมบูรณ์

4.7 นำผลการทดลองมาวิเคราะห์ทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลได้ดำเนินการ ดังนี้

5.1 แปลผลค่าคะแนนจากรายการพฤติกรรมตามแบบรายงานพัฒนาการที่เด็กแต่ละคนทำ ได้ดังนี้

ถ้าเด็กผ่านการประเมินพัฒนาการตามรายการที่กำหนดให้ 1 คะแนน

ถ้าเด็กไม่ผ่านการประเมินพัฒนาการตามรายการที่กำหนดให้ 0 คะแนน

5.2 นำค่าคะแนนที่ได้จากการประเมินพัฒนาการ ทั้ง 3 ครั้ง มาวิเคราะห์โดยหาค่าร้อยละ

5.3 เปรียบเทียบจำนวนเด็กปฐมวัยที่ผ่านการประเมินพัฒนาการแต่ละครั้ง โดยการหาค่าร้อยละ

5.4 นำเสนอผลของข้อมูลในภาพรวมของกลุ่มตัวอย่าง

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

6.1 การหาค่าร้อยละ ใช้สูตรดังนี้ $P_c = \frac{\sum fx}{n} \times 100$

เมื่อ	P_c	แทน	ค่าร้อยละ
	f	แทน	ผลรวมความถี่ของข้อมูล
	x	แทน	ค่าของคะแนน
	n	แทน	จำนวนข้อมูลในชุดนั้น

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเสร็จสิ้นการทดลองใช้แบบรายงานพัฒนาการเด็กปฐมวัยที่เข้ารับบริการ
อบรมเลี้ยงดูได้กำหนดให้ประเมินพัฒนาการเด็กปีละ 3 ครั้ง ห่างกันครั้งละประมาณ 4 เดือน
ดังนี้

ครั้งที่ 1	เดือนธันวาคม - มกราคม
ครั้งที่ 2	เดือนเมษายน - พฤษภาคม
ครั้งที่ 3	เดือนสิงหาคม - กันยายน

การวิเคราะห์ข้อมูลเสนอตามลำดับขั้น ดังนี้

1. นับคะแนนที่ได้จากการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย แยกตามกลุ่มอายุโดยกำหนด
คะแนนให้เป็น 0,1 (ถ้าเด็กผ่านการประเมินให้ 1 คะแนน , ถ้าไม่ผ่านการประเมินให้ 0
คะแนน)
2. รวบรวมคะแนนของการประเมินพัฒนาการทั้ง 3 ครั้ง
3. นำคะแนนที่ได้มาคำนวณหาค่าร้อยละ
4. เปรียบเทียบค่าคะแนนจากการประเมินพัฒนาการแต่ละครั้ง
5. นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในภาพรวม

ตอนที่ 1 การประเมินพัฒนาการเด็กอายุ 2 - 3 ปี

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบคะแนนการประเมินพัฒนาการด้านร่างกาย

จำนวนเด็ก	คะแนนเต็ม	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3
54 คน	540	457	495	521
ร้อยละ	100	84.63	91.67	96.48

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบคะแนนพัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ สังคม

จำนวนเด็ก	คะแนนเต็ม	ครั้งที่ 1	ครั้งที่ 2	ครั้งที่ 3
54 คน	540	440	459	528
ร้อยละ	100	81.48	85	97.78